

38.9(5 Қаз)

ЖС 33

ЖАСАМПАЗ ЖЫЛДАР ЖЫЛНАМАСЫ

Қарағандыға — 65 жыл

Қарағанде — 65 лет

ЛЕТОПИСЬ ТРУДОВЫХ СВЕРШЕНИЙ

ЖАСАМПАЗ ЖЫЛДАР ЖЫЛНАМАСЫ

Қарағандыға - 65 жыл

Қарағанде - 65 лет

ЛЕТОПИСЬ ТРУДОВЫХ СВЕРШЕНИЙ

Қарағанды - 1999 ж.

Жасампаз жылдар жылнамасы/Құраст. А.Ж. Жанғожин, Е.С. Лұқпанов — Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1999. — 96 б.

Құрастырушылар:

А.Ж. ЖАНҒОЖИН, Е.С. ЛҰҚПАНОВ, Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаттары.

Л.В. МИХЕЕВА, облыстық мемлекеттік архивтің құжаттарды пайдалану және жарияланым бөлімшінің менгерушісі.

Қ.С. ТАЛДЫБАЕВ, Қарағанды қаласы әкімінің орынбасары.

С.Д. ШАЙМҰХАНОВА, доцент, тарих ғылымының кандидаты.

Пікір жазған:

Ә.Ә. ӘБДІӘКІМОВ, тарих ғылымдарының кандидаты.

Кітап қаланың қалыптасуы мен дамуының қысқаша шежіресі болып табылып, Қарағандының 65 жылдық мерекесіне арналады. Онда мемлекеттік мұрағаттардың құжаттары, тарихи зерттеулер, мерзімді баспасөздің материалдары, сирек кездесетін оқиғалы фотосуреттер кеңінен найдаланылған.

Летопись трудовых свершений./Сост. А.Ж. Жангожин, Е.С. Лукпанов — Караганда: Болашақ-Баспа, 1999. — 96 с.

Составители:

ЖАНГОЖИН А.Ж., ЛУКПАНОВ Е.С., лауреаты премии Союза журналистов Казахстана.

МИХЕЕВА Л.В., зав отделом использования документов и публикаций облгосархива.

ТАЛДЫБАЕВ К.С., заместитель акима г. Караганды.

ШАЙМУХАНОВА С.Д., донент, кандидат исторических наук.

Рецензент:

А.А. АБДАКИМОВ, кандидат исторических наук.

Книга является летописью становления и развития города и посвящается 65-летнему юбилею Караганды. В ней широко использованы документы госархивов, исторические исследования, материалы периодической печати, уникальные событийные фотографии.

ISBN 5-7667-8543-7

© Жанғожин А.Ж., Лұқпанов Е.С.
© Қарағанды маңызды білім беретін "Болашақ" институты
РІО "Болашақ-Баспа"

Оқырмандарға

Қазақстанның ірі өнеркәсіп және мәдени орталығы ретінде Қарағанды қаласының тарихы республика жұртшылығы үшін үлкен ынта тудырады.

Қарағанды көмір кеніші бұдан бір жарым ғасыр бұрын ашылған. Оны жан-жақты геологиялық барлау осы ғасырдың 20-жылдарында Мәскеу тау-кен институтының профессоры А.А.Гапеевтің жетекшілігімен басталды. Кеніштің 300 шаршы километрден астам аумағын зерттеу барысында ол үкіметке «...Қарағанды кеніші әлемдік маңыздағы бассейн болып табылады» деп баяндады.

Қарағанды көмір бассейні бүкіл елдің көмегіне сүйене отырып, қарышты кадамдармен дамыды. Донбасс пен Кузбасстың, Ленинград пен Мәскеудің, Днепропетровск пен Свердловскінің жұмысшылары, ғалымдары мен инженерлерінің көмегі арқасында көмір өндіру күннен күнге арта түсті, оны өндірудің технологиясы жетілдіріле берді. Сағым қуған сары далада шахтерлер қаласы мен жұмысшы поселкелері бой көтерді.

Қаланың қалыптасып, дамуы Қарағанды көмір бассейнімен тығыз байланыста болды. Қарағанды қала мәртебесін 1934 жылы алды. Содан бері 65 жыл өтті. Осы мерзімде қала жедел қарқынмен

өсті. Республика көмір өнеркәсібінің ірі орталығы болғаннан соң ол біртіндеп машина жасау және металл өңдеу, энергетика және көмір химиясының, дамыған құрылыс индустриясы, жеңіл және тамақ өнеркәсібінің де орталығы да болып, жоғары мәдениет пен озық ғылымның ошағына айналды.

Міне осы тұрғыдан алғанда көп ұлтты Қазақстанның ірі өнеркәсіп, мәдениет және ғылыми орталықтарының бірі — Қарағанды қаласының тарихы көкейкесті тақырып болып табылады.

Қала өзі өмір сүрген кезеңде адам танымастай өзгерді. Қазірде осы заманғы архитектуралық ансамбльдер, кеңданғылдар мен көшелер, биік қабатты үйлер мен жасыл желек көмкерген парктер мен скверлер көз жайнатады,

Қала аға ұрпақ өкілдерінің қолымен тұрғызылғаны белгілі. Қалада Қазақстан Республикасы Президентінің «1999 жылды Ұрпақтар бірлігі мен сабақтастығы жылы деп жариялау туралы» Жарлығын орындау жөнінде айтулы шаралар өткізілуде. Сол шаралар шеңберінде Қарағанды қаласының 65 жылдығы аталып өтілді.

Оқырмандарға ұсынылып отырған мына кітап қаланың қалыптасуы мен дамуының қысқаша шежіресі болып табылады. Онда мемлекеттік мұрағаттың құжаттары мен материалдары, тарихи зерттеулер, статистикалық мәліметтер, мерзімді баспасөз деректері, сирек кездесетін оқиғалы суреттер кеңінен пайдаланылған.

Д.А.ШАЙМҰҚАНОВ,

ҚР гуманитарлық ғылымдар академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор.

ЖАСАМПАЗ ЖЫЛДАР ЖЫЛНАМАСЫ

Қазыналы өлке

1999 жыл Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен Ұрпақтар бірлігі мен сабақтастығы жылы болып жарияланды.

Осы жылы Сарыарқа төріндегі алып индустрия орталығы Қарағанды қаласына 65 жыл толды. Қала аға ұрпақ өкілдерінің қолымен қаз тұрғызылды.

Облысымыздың әлеуметтік-экономикалық дамуында Қарағанды көмір бассейнінің маңызы ерекше. Ендеше қала ғайыптан пайда болған жоқ, онымен облыстың тарихы бассейн тарихымен тығыз байланысты.

Қарағанды көмір кенішін алғаш ашушы Аппак Байжанов, ол 1833 жылы Нұра өзенінен оңтүстікке қарай Қарағандыбасы деген жерде тас көмір кесектерін табады.

Аппактың бұл олжасына әкесі мен туыстары жөнді мән бермеді, Бірақ көмірдің отқа жағуға жарамды екенін олар білетін. Бұл хабар орыс кепестерінің де құлағына жетеді.

1856 жылдың наурыз айында Қызылжар көпесі Н.Ушаков, өндірісші көпестер — Рязанов, Зотов және басқалармен бірге осы жерді сатып алады. Орыс көпесі өкілімен бай Игілік Өтеповтың арасындағы келісім-шартта былай делінген: «...Осы жерді өз еркімен бергені үшін көпес Ушаковтан 250 сом алды және олар да, мирасқорлары да Ушаков пен компаниядан ештеңе талап етпеуге тиіс...».

1856 жылы «Қара забой» деп аталатын Иванов ашық қарьері пайдалануға берілді. 116,3 пұт көмір өндірілді. Осы жыл Қарағанды көмір бассейнінде тас көмірдің өндіріле бастаған жылы болып есептеледі.

Сол жылы көпес Н.Ушаков Қарағанды көмір кенішінен 40 шақырым жерден Спасск мыс қорыту заводы құрылысын салуға рұқсат алады. Мыс кені Нілді қойнауындағы Өспен руднигінен өндірілетін болды, Сөйтіп, Қарағанды көмір кеніші Спасск мыс қорыту заводының отын базасына айналды.

Көмір өндіру өте төмен қарқынмен жүріп жатты. Қарағанды шахталарының жұмыс істеген алғашқы 30 жылында (1856-1886 ж.ж.) барлығы 302,8 мың тонна көмір шығарылды.

1886 жылы қарыздың өсіп кетуіне байланысты өкімет Рязановтардың барлық тау-кен кәсіпорындарын токтатуға шешім қабылдайды. Қарағанды көмір кеніші, Спасск мыс қорыту заводы және Өспен руднигі 12 жыл жабылып, бос тұрды.

1898 жылы Рязановтың мұрагерлері өз кәсіпорындарын қайрадан іске қосуға әрекет жасады, бірақ ХХ ғасырдың басында оған қаражаттары болмай қалды.

1904 жылы Францияның бұрынғы президентінің ұлы Клод-Эрнест Жан Карно патша Николай-II сарайындағы тамыр-таныстығын пайдаланып, Қарағанды кенішіне ие болады, бұл үшін ол орыс көпестеріне 766 мың сом төлейді.

Қарағанды көмір кеніші мен басқа кәсіпорындар 1907 жылдың шілдесінде Лондонда Джим Роберт ұйымдастырған негізгі капиталы 3 млн. фунт стер-

линг болып табылатын «Спасск мыс кені» акционерлік қоғамының меншігіне өтеді. 1908 жылы заводты оның отын базасы — Қарағанды көмір бассейнімен байланыстыратын ұзындығы 40 шақырым Қарағанды — Спасск тар табанды темір жолы салынды 1916 жылы Өспен руднигінен солтүстік-шығысқа қарай Жақсы Сарысу өзені бойынан салынған Сарысу байыту фабрикасы іске қосылды.

Ағылшындар Қарағандыда 1920 жылға дейін иелік етті. Жылдың басында Ақмола аумағына енетін Қарағанды өңірі ақ гвардияшылар мен интервенттердің қолынан босатығаннан кейін ағылшн алпауыттары Қарағандыны тастап кетуге мәжбүр болады. Ағылшындардан қопарылған және су толған шахталар мен басқа да іске алғысыз шаруашылықтар мирас болып қалды. Қарағанды шахталарында осы кезде небәрі 125 жұмысшы болған. Азамат соғысы жылдары Қарағандыда көмір өндіру мүлде доғарылды. Сөйтіп, 1929 жылға дейін көмір кеніші консервацияда тұрды.

Үшінші көмір ошағы

Қарағанды мекені 20 жылдардың басында бір-бірінен алшақ орналасқан, орыстар, украиндар, қазақтар мекендейтін Үлкен Михайловка, Ескі Тихоновка, Зеленая Балка деп аталатын және т.б. шағын поселкелерден тұратын,

1920 жылы профессор А.Гапеевтің басшылығымен Қарағанды аймағында геологиялық-барлау жұмыстары жүргізіліп, Қарағанды тас көмір кеніші туралы тұңғыш ғылыми негізделген жұмыс жасалды. Мұның өзі Қарағанды бассейнінің жаңа тұрғыда дамуына негіз болды.

Елдің халық шаруашылығын дамытудың бірінші бесжылдық жоспарына сәйкес Қарағанды бассейні Магнитогорск, Башқұрт және басқа металлургия заводтарын кокстелетін көмірмен қамтамасыз ету базасы болып белгіленді. Қала құрылысы бассейнді өнеркәсіптік игерудің жалпы жоспарына енді.

1929 жылы Қарағандының көмір байлығын кеңінен пайдалану мақсатында КСРО Жоғарғы х/ш кеңесі Қазақстанда «Казстрой» тресін ұйымдастыру жөнінде шешім қабылдайды, ол 1930 жылдың желтоқсанында «Қарағандыкөмір» тресі болып қайта құрылады. Трестің басқарушысы болып Донбастың бұрынғы шахтері Корней Осипович Горбачев тағайындалады.

1931 жылғы 21 қаңтарында ХКК жанындағы Еңбек және Қорғаныс кеңесі «Қарағанды кенішін дамыту жоспары туралы» арнайы қаулы қабылдайды, онда КСРО Жоғарғы х/ш кеңесінің 1931 жылы Қарағанды ауданында 16 шахта салу жөніндегі шешіміне келісім беріледі.

БК(б)П Орталық Комитетінің 1931 жылғы 15 тамыздағы «Көмір және кокс ресурстарын молайту туралы» қаулысындағы: «Қарағанды бассейнінің географиялық жағдайы, көмірдің орасан мол қорының болуы, оның кокстелетіндігі, көмір қабаттарының қолайлы орналасуы Қарағанды көмір кенішінің негізінде КСРО-ның қуатты үшінші көмір базасын жасауды талап етеді» деп аталып өтілген. Осы тарихи шешімдер Қарағанды бассейнінің елдің отын базасын дамытудағы халық шаруашылық маңызын белгілеп, үшінші «Бүкілодақтық көмір ошағының» қауырт өркендеуінің бастауы болды.

Бассейннің одан әрі дамуына темір жол байланысының жоқтығы негізгі кедергі болды. Петро-

павл — Ақмола темір жолы Қарағанды станциясына жеткізіліп, 1931 жылдың 1 ақпанында Ақмоладан тұңғыш поезд келді. Қарағандыға шахта жабдықтары, құрылыс материалдары, азық-түлік тиелген вагондар келе бастады.

Сол жылы бассейн құрылысы аумағында пайда болған елді мекеннің маңызын ескере келе, сондай-ақ Қарағанды ауданына бірегей шаруашылық бағытын беру мақсатында Қаз ОАК секретариаты Қарағандыны аудан құрамынан бөліп, жеке бюджеті бар және Қаз ОАК-не тікелей бағынатын Қарағанды поселкелік кеңісін құру туралы мәселе қарады. Жаңа поселкелік кеңестің орталығы болып Үлкен Михайловка селосы белгіленді.

Қала құрылысы мен шахталарды пайдалану адам айтқысыз қиын жағдайларда өтті: техника мен жабдықтар жетіспеді, материалдық жабдықтау нашар болды, адам ресурстарының тапшылығы да айқын сезілетін. Техникалық проблемалар қарағандылықтардың қанағаттанғысыз тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларымен ұштасып, ауыртпашылық тереңдей түсті. Бассейннің қаз тұруына Донбасс шахтерлері үлкен көмек көрсетті. Олар 400-ден астам бідікті жұмысшылары мен инженер-техник қызметкерлерін жіберді.

1931 жылы қалада қуаты 260 квт. Қарағанды электр станциясы іске қосылды, су құбыры құрылысы басталды. Көмірші мамандарды оқыту үшін тау-кен техникумы ашылды.

Сол жылы газеттердің тұңғыш саны шықты: Қарағанды аудандық патрия комитетінің, поселкелік кеңестің және аудандық кәсіподақ кеңесінің органдары 11 қыркүйекте орыс тіліндегі «Большевицкая кочегарка» (қазір «Индустриаль-

ная Караганда»), 4 қазанда қазақ тілінде «Қарағанды пролетариаты» («Орталық Қазақстан») газеттері — жарық көрді. Бұл газеттердің қызметі Қарағанды көмір бассейні мен Қарағанды қаласының құрылу және даму тарихымен тығыз байланысты. 1931 жылы 7 қарашада Қарағанды радиосы тұңғыш рет эфирге шығып, қала тұрғындарына Мәскеу үнін жеткізді.

VIII шақырылған Қаз ОАК секретариатының 1931 жылғы 27 желтоқсандағы мәжілісінде «Қарағандыдағы қазіргі поселкелік кеңес орнына Қаз ОАК-ке бағынатын дербес далалық кеңес ұйымдастырылсын» деген шешім қабылданды. Бұл қаулы тек 1934 жылдың ақпанында бекітілді.

1932 жылдың шілдесінде Қарағанды қалалық кеңесінің бірінші мәжілісі болып өтіп, оның күн тәртібінде «Ағымдағы жағдай және қалалық кеңестің Кеңестер Одағының үшінші көмір базасының құрылысындағы міндеттер туралы» мәселе қаралды.

БК(б)П Қазақ өлкелік комитетінің 1932 жылғы 13 қаңтардағы III кеңейтілген пленумы Қарағандыда тұрғын үй құрылысында қалыптасқан жағдайды талқылап, қала шаруашылығын құрылыс материалдарымен қамтамасыз ету жөнінде нақты шаралар қабылдады. Пленумда «Қарағандыны бүкіл Қазақстан, бүкіл Кеңестер Одағы болып саламыз!» атты ұран көтерілді.

1932 жылғы тамызда Ауыр өнеркәсіп халық комиссариаты Қарағандыдағы тұрғын үй -коммуналдық құрылысқа 8 млн. сом бөлді. КСРО ХКК Ауыр өнеркәсіп Халық комиссариатына «Қарағанды құрылысын ауыр өнеркәсіп Халық комиссариатының ерекше назарында болатын құрылыстар

тізіміне енгізуді» ұсынды.

1932 жылғы 10 наурызда БОАК қаулысымен орталығы Петропавл қаласы болып табылатын Қарағанды облысы құрылды,

Қарағанды тарихына объективті көзқарасты ескере отырып, біз қала тұрғындарының өмірлік жағдайы өте ауыр болғандығын атап өтуіміз керек. Шешек, цинга, асқазан-ішек аурулары, сүзек сияқты жұқпалы аурулар кеңінен тарады. Жыл басында ашқұрсақтыққа байланысты асқазан-ішек ауруларына ұшыраудан шахталардың жұмысында үзілістер көбейді. Цингамен ауыратындардың саны 8 мыңға, асқазан-ішек ауыруымен ауыратындар саны 3,5 мыңға дейін (тек есепке алынғандары) жетті.

Қарағанды маңайындағы аудандардан өз бетімен көшіп келушілердің көп болуына байланысты жағдай қиындай түсті, мысалы 1932 жылдың екі айында ғана Қарағандыға 2700 отбасы (есепке алынғандары) көшіп келді, іс жүзінде мұнан да көп болуға тиісті.

Қарағанды жұмысшыларын жабдықтау мүлде қанағаттанарлықсыз болды. 1932 жылдың 25 мамырынан 1 маусымына дейін жұмысшыларға нан мен ұн орнына жарма берілді Алайда, бұл оларды қанағаттандыра алмады. Жер астындағы 4 мың жұмысшы тіпті ештеңе алмапты, нәтижесінде олар үш күн бойы жұмысқа шықпай «Нан беріндер!» деп талап қойды.

Қазақ даласын қаусатқан ашаршылық халықты Қарағандыға, жұмысшы «паёгіне» қарай бұрды. Сондықтан қаладағы жағдай қатерлі бола бастады.

«Бестіктің» 1933 жылғы 7 қаңтардағы мәжілісінің

хаттамасынан: «Көшіп келгендерді қайтаруға шаралар қолданылуына қарамастан олардың Қарағандыға келуі одан әрі жалғасуда. Қарағандыға өз беттерімен келуді азайту үшін Қарқаралы, Спасск, Баянауыл, Тельман, Шет, Сарысу, Жаңаарқа, Қорғалжын аудандарының жолдарында постылар қою қажет деп саналсын. Қарағанды станциясына келетін әрбір поездың жолаушыларын тексеру міндетті деп есептелсін».

20-шы жылдардың аяғында — 30-шы жылдардың басында, жаппай ұжымдастыру және «Кулактар» деп аталатындарды күшпен көшіру кезеңінде қала халқы бұрынғы Кеңестер Одағының түрлі аудандарынан көшіп келген адамдардың есебінен тез өсті.

БК(б)П Қарағанды қалалық комитеті бюросының 1932 жылғы 7 мамырдағы мәжілісінде Қарағандыда осы кезде 65 мың арнайы көшкіндер мен Карлаг тұтқындары бар екендігі атап өтілді.

30 жылдарда Қарағандының шеткі аймақтарында салынып жатқан шахталар, поселкелермен қоса Жаңа Тихоновкада, Компанейскіде, Федоровкада және т. б. арнайы көшкіндер поселкелері жедел қарқынмен салына бастады. Қарағандыда орналасқан көшкіндер қаланың 70-тен астам кәсіпорындары, мекемелері мен ұйымдарында жұмыс істеді. Олардың негізгі бөлігі көмір өнеркәсібімен айналысты. 1934 жылдың 1 қаңтарында Қарағанды көмір бассейнінде жұмыс істеген 10397 адамның 5525-і арнайы жер ауып келгендер екендігі жөнінде мәлімет бар. Олардың Қарағандыға ағылып келуі Кеңес үкіметі 30-шы жылдардың екінші жартысында тұтас халықтарды көшіріп жіберуіне байланысты күшейе түсті.

1932 жылдың 23 шілдесінде «Правда» газеті «Үшінші бүкілодақтық көмір ошағына көмек қажет» деген мақаласында Қарағандыдағы жабдықтау ісі жағдайына егжей-тегжей талдау жасайды.

Газет дабылынан кейін іле БК(б)П Қазақ өлкелік комитеті мен Қарағанды облыстық комитеті Қарағандыны азық-түлікпен жабдықтау мәселесін қарады. Қала әкіметі Қарағанды еңбекшілерін азық-түлік товарларымен жабдықтауды жақсартуға бағытталған бірқатар практикалық шаралар белгіледі. Жұмысшыларды жабдықтауда тәртіпті нығайтуға қаланың барша жұртшылығы қамтылды. КСРО жабдықтау халкомы 1932 жылдың 1 қыркүйегінен Қарағанды шахтерлерін жабдықтау нормасын Донбаспен теңестірді.

Одақтық, республикалық және қалалық органдардың жүргізген шараларының нәтижесінде тұрғын үй құрылысы мен қала еңбекшілерін азық-түлікпен қамтамасыз етуде жағдай біртіндеп жақсара түсті.

1934 жылдың ақпанында, жоғарыда атап өткеніміздей, БОАК қаулысымен Қарағанды қала деп танылды:

«Бүкілресейлік Орталық Атқару Комитетінің Президиумы қаулы етеді:

1. Қазақ АКСР-інде мына төмендегі елді мекендер:

б) Қарағанды облысының Тельман ауданында — Қарағанды тас көмір бассейнін пайдалану жөніндегі мемлекеттік трест құрылысының аумағында пайда болған елді мекенге «Қарағанды» аты беріліп, қала болып өзгертілсін.

Москва. Кремль. 10.02.1934 ж.»

Міне, осы уақыттан бері 100 мыңнан астам ха-

лқы бар Қарағанды елді мекені қала деп түпкілікті танылды. Қарағанды қалалық Кеңесінің тұңғыш төрағасы болып Дүйсен Тәжібаев тағайындалды.

Кездескен қиындықтарға қарамастан қала зор қарқынмен өсе берді, іске қосылған объектілер қатары жаңа өнеркәсіп орындарымен және тұрмыстық мекемелерімен толыға түсті Қарағандының тұрғын үй аумағы 243 мың шаршы метрді құрады.

Жас шахтерлер мен құрылысшылардың драма үйірмесінен 1932 жылы С. Сейфуллин атындағы қазақ драма театры құрылды. К. С. Станиславский атындағы орыс драма театрының тууы қаланың индустриалдық дамуының қарқынды кезеңіне тұспа-тұс келеді. Ол Түркістан — Сібір темір жол құрылысында құрылған «Жанды газет» үгіт бригадасынан Қазақстандағы ірі театр ұжымына дейінгі даңқты жолдан өтті.

Қалада 30-дан астам клуб мекемелері, 12 кино-театр, 300-ден астам кітапхана мәдени қызмет көрсетті.

1932 жылдан медициналық-санитарлық мекемелердің құрылысы басталды. 1933 жылдың соңына қарай қалада 8 аурухана болды. 1935 жылы Қарағандыда медицина училищесі ашылды, ал 1937 жылы Үлкен Михайловкада хирургия кешені салынды.

30-шы жылдардың басында Майқұдық, Жаңа Тихоновка және Пришахтинск поселкелері салынды. 1934 жылы Жаңа қаланың негізі қаланды.

1935 жылы қала халқының саны 135 мың адамға жетті. Сол жылы жалпы көлемі 10906 шаршы метр кірпіш және тас үйлер салынды. Барлығы 23 жеке үй тұрғызылды. Шахта маңындағы Майқұ-

дық, Тихоновка, Компанейск жұмысшы поселкелерінде құрылыс үлкен қарқын алды.

Қарағандыда қалалық шаруашылықтың тұрғын үй-коммуналдық, жеке үй, мәдени-ағарту және тұрмыстық мекемелер құрылысы кеңінен жүргізілді. Қалада бес кірпіш, цемент және алебастр заводтары, әк-шлак блоктарын шығаратын екі завод жұмыс істеді. Құрылыс жұмысшыларын дайындау азаматтық және өнеркәсіптік құрылыстың өндірістік базасын ұлғайту жұмыстары күшейтілді. Осының бәрінің нәтижесінде қоғамдық тұрғын үй қоры 280664 шаршы метрге дейін ұлғайтылды.

Облыс орталығы

1936 жылғы 29 шілдеде БОАК Президиумының қаулысымен Қарағанды облысының аумағы Қарағанды және Солтүстік Қазақстан облыстарына бөлінді. Қарағанды қаласы Қарағанды облысының орталығы болды. Облыс орталығы мәртебесіне жеткеннен кейін қала шаруашылығының барлық түрлері кеңінен құлаш жайды.

Қаланың 300 мың тұрғынға арналған бірінші бас жоспарын Мәскеудің жобалау институты 1938 жылы жасаған болатын. Облыс орталығы осы жоспарға сәйкес салынды. 1938-1940 жылдары қоғамдық және мәдени мекемелердің көптеген үйлері, көп пәтерлі тұрғын үйлер пайдалануға берілді. Қаланың қоғамдық тұрғын үй қоры 412113 шаршы метрге дейін өсті. Қала өсіп, көркейе түсті. Осы мақсатқа едәуір қаржы бөлініп отырды.

Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1938 жылғы 29 маусымдағы қаулысымен Қарағандыда үш аудан құрылды, олар: орталығы Киров

атындағы шахта поселкесі болып табылатын Киров, орталығы Жаңа қаладағы Ленин және Ескі қаладағы Сталин аудандары.

Сол жылы Қаз КСР Халкомсовы қаулысымен мұғалімдер институты ашылды. Оның оқыту мерзімі екі, жылдық тарих және тіл мен әдебиет бөлімшелері болды.

Осы жыл қаланың мәдени өміріндегі бірталай елеулі оқиғалармен аталып өтті: қалалық көпшілік кітапхана (қазіргі Гоголь атындағы облыстық әмбебап ғылыми кітапхана) ашылды, Қарағанды филармониясы жұмыс істей бастады, қуыршақ театры ұйымдастырылды, жануарлар паркі құрылды.

Ұлы Отан соғысының сұрапыл жылдарында қарағандылықтардың еңбек белсенділігінің қайнар бұлағы бір күн де толастаған жоқ. Осы қиын уақытта Қарағанды кеншілері шахталарда жан аямай еңбек етті.

Қала шежіресі беттерінен

1940 жылы тамызда Қарағандыда Ботаникалық бақша ашылды.

Ұлы Отан соғысының басталуына байланысты 1941-42 жылдары Қарағандыға бұрынғы Одақтың батыс аумағынан мынадай мекемелер мен кәсіпорындар көшіріліп әкелініп, орналастырылды: Киевтің Леся Украинка атындағы мемлекеттік академиялық орыс драма театры; Астрахань кондитер фабрикасы; Артемовск аяқ киім фабрикасы (оның базасында 1942 жылдың ақпанында Қарағанды аяқ киім фабрикасы құрылды); Донбастан ФЗО мектептері мен кәсіптік училищелері, балалар бақшалары және Харьковтың саңырау балаларға арналған мектеп-интернаты.

Соғыс кезінде Қарағандыда 6 эвакуогоспиталь болды, олар мұғалімдер институтында, фельдшер - акушер мектебінде, «Қарағандыкөмір» тресі үйінде, Теміржолшылар клубы мен теміржолшылар ауруханасында орналасты. ҚК(б)П Қарағанды обкомы бюросы мен облаткомның 1941 жылғы 18 қарашадағы бірлескен қаулысына сәйкес Қарағанды облысында майдан аймағынан ауып келген 71200 азаматты, қаланың өзінде 42200 босқынды орналастыру жоспарланды.

1941 жылы Ворошиловоградтан эвакуацияланған Пархоменко атындағы машина жасау заводы іске қосылды.

1942 жылдың 19 желтоқсанында Нұркен Әбдіров ерлікпен қаза тапты, оған 1943 жылдың мамырында Кеңестер Одағының Батыры атағы берілді.

КСРО Көмір өнеркәсібі халкомының 1942 жылғы 16 наурыздағы бұйрығымен «Қарағандыкөмір» тресі жүйесінде Киров, Ленин және Сталин руда басқармалары құрылды, Сол жылдың маусымыяда руда басқармалары «Кировкөмір», «Ленинкөмір» және «Сталинкөмір» мемлекеттік тас көмір трестері болып қайта құрылды. 1943 жылдың маусымында «Ленинкөмір» тресінен «Молотовкөмір» тресі бөлініп шықты

1942 жылдың 13 қыркүйегінде Мемлекеттік Қорғаныс Комитетінің «Қарағанды көмір бассейнінде көмір өндіруді ұлғайту жөніндегі шұғыл шаралар туралы» қаулысы, ал 24 қыркүйекте БК(б)П Орталық Комитетінің Қарағанды көмір бассейнінде көмір өндіруді ұлғайту міндетіне байланысты партиялық жұмысты жақсарту жөніндегі шаралар туралы» қаулысы қабылданды.

1942 жылдың 25 сәуірінде КСРО Халкомсовы Қара-

ғанды маңында металл қорыту зауытының құрылысы туралы қаулы қабылдады. Сол жылдың 8 мамырында Қаз КСР Министрлер Кеңесі металл қорыту зауыты құрылыс басқармасын құрды. 1944 жылдың 31 желтоқсанында завод іске қосылып, тұңғыш Қазақстан болаты алынды,

1943 жылдың 9 наурызында Мемлекеттік Қорғаныс Комитеті «Қарағанды көмір бассейнінде ашық әдіспен көмір өндіруді дамыту туралы» қаулы қабылдады. 1944 жылдың шілдесінде ашық көмір кәсіпорындарын басқару үшін «Қарағандыкөмірразрездері» тресі құрылды.

1943 жылдың 10 маусымында КСРО Көмір өнеркәсібі Халық Комиссариатының бұйрығымен «Қарағандышахтақұрылысы» жүйесінде тұрғын үй және мәдени-тұрмыстық объектілер құрылысымен айналысатын «Қарағандытұрғынүйқұрылысы» мемлекеттік тресі ұйымдасшырылды.

1943 жылы мамырда Қарағандыда көмір өнеркәсібі Халкомы мемлекеттік ғылыми кітапханасының филиалы — Қарағанды облыстық ғылыми-техникалық кітапханасы ашылды.

1943 жылы тамыз айында Қарағандыда ақындардың республикалық айтысы ұйымдастырылды.

1945 жылы 5 қаңтарда ҚазКСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының Жарлығымен Сталин ауданын бөлу негізінде жаңа екі аудан — орталығы Қарағанды-Сортировка елді мекені болып табылатын Теміржол және орталығы №20 шахша елді мекені болатын Шахтинск аудандары құрылды.

1945 жылдың сәуірінде облыстық халық шығармашылығы үйі құрылды. 1945 жылдың 30 мамырында қалада поляк тілінде оқытатын поляк мектеп-интернаты ашылды.

1945 жылы қарағандылық конструктор С. С. Макаров ГKM-1 көмір комбайнын құрастырды.

1946 жылы қалада Орталық мәдениет және демалыс паркі ашылды.

1948 жылы облыстық музыкалық мектеп ашылды, трамвай желісінің құрылысы басталды.

1949 жылы маусымда Қарағандыда ҚазКСР Ғылым академиясының Орталық Қазақстанның өндіріс күштерін зерттеу және игеру проблемаларына арналған көшпелі сессиясы өткізілді.

КСРО Министрлер Кеңесінің 1949 жылғы 2 шілдедегі қаулысымен Қарағанды геологиялық басқармасы құрылды.

1949 жылғы желтоқсанда КСРО Министрлер Кеңесінің «Қарағанды қаласына Қазан стоматология институтын көшіріп, оны медицина институтына қайта ұйымдастыру туралы» өкіміне сәйкес Қарағанды медицина институты ашылды.

1949 жылдың соңында Спасск лагеріндегі жапон әскери тұтқындарының күшімен Қарағандыда филармонияның Жазғы театры (концерт залы) салынды.

1950 жылдың қыркүйегінде Қарағанды облаткомының шешімімен қалада педагогика училищсі құрылды. 1953 жылдың тамызында ол Абай ашындағы Қарқаралы педагогика техникумымен біріктіріліп, Абай атындағы Қарағанды педагогикалық училищсі деп аталатын болды.

1951 жылы 27 қаңтарда КСРО Көмір өнеркәсібі министрлігінің бұйрығымен «Қарағандышахтажобалау» кеңсесі Қарағандының шахта құрылысын жобалау жөніндегі «Қарағандыгипрошахт» мемлекеттік институты болып қайыра құрылды

1951 жылдың қаңтарында таратылған шеберлер

мектебінің базасында Қарағанды индустриалды педагогикалық техникумы құрылды (қазір қаржы-экономикалық университеті).

1951 жылғы 26 сәуірде ҚКБ)П Қарағанды қалалық комитетінің VI пленумында «Кировкөмір» пресі шахталарында «тәулігіне бір цикл» кестесі бойынша лавалардың жұмысын ұйымдастырудың жаңа техникасын енгізу туралы» қаулы қабылданды.

1951 жылдың қарашасында Кеншілердің мәдениет сарайы жұмыс істей бастады.

40-шы жылдардың басында Кеңестер Одағы үкіметі тұтас халықтарды жер аудару жөнінде бірқатар қаулылар қабылдады. Соған байланысты Қазақстанға, оның ішінде Қарағанды облысына немістер, қарашайлар, қалмақтар, чечендер, ингуштар, балкарлар, қырым татарлары, гректер, месхет түріктері және т. б. халықтардың өкілдері көшірілді.

Қазақстан КП Қарағанды обкомының мәліметтері бойынша 1949 жылдың 1 тамызында Қарағанды қаласында 22059 отбасы — 56713 арнайы қоныс аударылғандар тұрды.

Халқымыздың Ұлы Отан соғысындағы жеңісінен кейін Қарағанды қаласының экономикасы мен мәдениетін дамытуда жаңа кезең басталды. Халық шаруашылығын қалпына келтірудің жоспарларын мерзімінен бұрын орындау жөніндегі күресте патриоттық қозғалыстардың небір жаңа түрлері туындады. Жарысушылардың алдыңғы қатарынан үнемі бассейін кеншілері көрініп жүрді Қарағанды кеншілері Донбасс, Кузбасс және Москва маңындағы бассейіннің шахталарымен еңбек сайысына түсті.

Қалада тұрғын үй құрылысы кеңінен етек жай-

ды, егер 1947 жылы 83100 шаршы метр тұрғын алаңы тапсырылса, 60 жылдары жыл сайынғы тұрғын үй көлемі 200 мың шаршы метрге жетті.

1948 жылдың 27 тамызында қала тұңғыш рет Шахтер күнін атал өтті. Дәл осы күні 10 қарағандылық шахтер көмір өндірудегі шахта құрылысындағы тамаша табыстары, еңбекті ұйымдастырудағы озық әдістері үшін Социалистік Еңбек Ері атағына ие болды, олардың арасында бассейіннің даңқты кеншілері Ж.Әбдірахманов, М.Айтқұлов, П.Ф.Акулов, Т.Күзембаев, Б.Нұрмағамбетов, Д.И.Обухов, Г. Хайруллин, В.Т.Шибаяев, С.Шоманов бар.

Қала шежіресі беттерінен

1951 жылы қалада трамвай қозғалысы ашылды.

1952 жылғы 29 желтоқсанда қалалық Пионерлер сарайы (қазір Балалар мен жасөспірімдер сарайы) ұйымдастырылды.

1952 жылы Қарағанды музыкалық училищесі ашылды, Қарағанды ғылыми -зерттеу көмір институты (КНИУИ) құрылды. Қарағанды мұғалімдер институты педагогикалық институт болып қайта құрылды.

1952 жылы F. Мұстафиннің «Қарағанды» ромамы жарық көрді.

1953 жылғы 19 маусымда КСРО Министрлер Кеңесінің қаулысымен Қарағандыда тау-кен институты ашылды. Жоғары және орта білім министрлігінің 1958 жылғы 4 наурыздағы бұйрығымен ол политехникалық институт болып қайта құрылды (қазір мемлекеттік техникалық университет).

1953 жылғы қарашада облыстық балалар кітапханасы құрылды. Оған 1955 жылдың сәуірінде А. Құнанбаев есімі берілді.

1955 жылдың соңында теміржол вокзалы салынып бітті, оның құрылысын «Қарағандышахтақұрылысы» комбинатының арнайы жұмыстар құрылыс-монтаж басқармасы жүргізді.

1957 жылғы Қазақстан Жазушылар одағының Қарағанды облысаралық бөлімшесі құрылды. Ол Қарағанды, Ақмола, Көкшетау, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарының әдебиетшілерін біріктірді (1966 жылы Қазақстан Жазушылар одағының Қарағанды облыстық бөлімшесі болып қайта құрылды),

1958 жылдың 16 қаңтарында ҚазКСР Министрлер Кеңесінің қаулысымен Еңбек гигиенасы және кәсіптік аурулар ғылыми-зерттеу институты (қазір Физиология және еңбек гигиенасы институты) құрылды.

1958 жылғы ақпанда «Гипрошахтақұрылысмаш» және «Гипрокөмірмаш» ғылыми-зерттеу, жобалау-конструкторлық институттары филиалдарының негізінде «Қарағандыгипрокөміркенмаш» ғылыми-зерттеу, жобалау-конструкторлық және эксперименталдық институты құрылды.

1958 жылғы 27 сәуірде спорт сарайы ашылды, оған кейін Н.Әбдіров есімі берілді.

1958 жылы Қарағанды телевизия студиясы құрылды, оның алғашқы телехабары Шахтер күні қарсаңында эфирге шықты.

1958 жылғы 27 қыркүйекте ҚазКСР Ғылым Академиясының химия-металлургия институты құрылды.

1958 жылғы 3 қазанда Кеңес Одағының Батыры Н.Әбдіровтің ескерткіші ашылды.

1958 жылғы 16 қазанда Қарағанды облысы астық сату жөніндегі социалистік міндеттемелерін ойдағыдай орындап шыққаны үшін Ленин орденімен марапатталды.

1958 жылдың қарашасында Қарағанды ХШК және Қаз КСР Министрлер Кеңесінің ғылыми-техникалық комитеті бірлесіп шақырған ҚазКСР ҒА бірлескен ғылыми сессиясы өтті. Сессияның жұмысына Мәскеу, Ленинград, Свердловск, Алматы және басқа қалалардың ғалымдары қатысты. Сессияда көмір өнеркәсібін, түсті және қара металлургияны, химия өнеркәсібін дамыту, аймақты сумен қамтамасыз ету мәселелері талқыланды.

1958 жылы 1 желтоқсанда сыра қайнату заводы іске қосылды.

1958 жылы «Шахтер» орталық стадионы ашылды.

1959 жылғы 16 қаңтарда Қарағанды темір-бетон конструкциялары заводы іске қосылды.

1959 жылғы 29 маусымда Қарағанды сүт заводы пайдалануға берілді.

1960 жылғы 3 шілдеде Қарағанды металлургия заводының №1 домнасы қатарға қосылды. Тұңғыш Қазақстан шойыны берілді.

1960 жылғы 1 желтоқсанда №1 кокс батареясы қатарға қосылып, тұңғыш Қазақстан коксы алынды. Сөйтіп, республиканың қуатты көмір-металлургия кешені нығая түсті.

ҚазКСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1961 жылғы 14 қарашадағы жарлығымен Қарағанды қаласының Сталин ауданы Октябрь ауданы болып өзгертілді.

1961 жылы Қарағандыда Қазақтан шет елдермен достық және мәдени байланыс қоғамының облыстық бөлімшесі құрылды, Саяси ағату үйі ашылды.

1962 жылғы 7 қаңтарда көрме залы ашылды.

1962 жылғы 26 шілдеде КСРО Энергетика және электрлендіру министрлігінің бұйрығымен КарГРЭС-

2 құрылысы үшін орта техникалық білімі бар білікті кадрлар даярлауды қамтамасыз ету мақсатында Қарағанды кешкі энергия-құрылыс техникумы құрылды.

1962 жылғы 15 тамызда Қарағанды облысында (Қарқаралы қаласының маңында) космонавт А. Г. Николаев басқаратын «Восток-3» ғарыш кемесі жерге қонды.

1962 жылғы 15 қарашада Қазақстан КП ОК және ҚазКСР Министрлер Кеңесінің қаулысымен Қазақстанның орталық аудандарында құрылыс жүргізу жөніндегі «Главцентрострой» Бас аумақтық басқармасы құрылды.

1962 жылы Ертіс — Қарағанды каналының құрылысы басталды, Кар ГРЭС-2 қатарға қосылды.

ҚазКСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1963 ж. 7 қаңтардағы жарлығымен Қарағанды қаласының Киров және Шахтинск аудандары бір Киров ауданына біріктірілді.

1963 жылы 19 маусымда тұңғыш әйел ұшқыш-космонавт В. В. Терешкова басқаратын «Восток-6» ғарыш кемесі Қарағанды қаласынан 620 км. қашықтықта жерге қонды.

1963 ж. Қарағанды жылыту жабдықтары заводы іске қосылды.

1964 ж. Қазақстан Суретшілер одағының Қарағанды бөлімшесі құрылды.

1965 жылдың сәуірінде Қарағанды облыстық кәсіподақтар кеңесінің жанынан 1962 жылы құрылған туризм жөніндегі кеңес Қарағанды облыстық туризм және экскурсиялар жөніндегі кеңесі болып қайтадан құрылды.

1965 жылы қыркүйекте Қарағанды х/ш кеңесі жеңіл және тамақ өнеркәсібі басқармасының қарама-

ғында салынып жатқан шұлық-ұйық фабрикасының дирекциясы құрылды. 1967 жылғы 13 қаңтарда Қарағанды шұлық-ұйық фабрикасы пайдалануға берілді.

1966 жылғы ақпанда Қарағанды жаңа автовокзалы ашылды.

КСРО Министрлер Кеңесінің 1966 ж. 22 наурыздағы және Центрсоюздың 1966 жылғы 9 маусымдағы қаулыларымен Тұтынушылар қоғамы орталық кеңесінің Қарағанды кооператив институты (қазір Қазақ тұтынушылар одағы Қарағанды экономикалық университеті) құрылды.

1966 ж. 31 тамызда ҚазКСР Министрлер Кеңесінің қаулысымен Қарағанды сауда-кулинария техникумы (қазір коммерциялық колледж) құрылды.

1966 жылы Л.Данзбергтің бригадасы проходкадан әлемдік рекорд жасады — бір айда 2523 м кен қазбасы даярланды.

1967 ж. 1 мамырда К. О. Горбачев атындағы шахтада Қарағанды облысындағы тұңғыш еңбек даңқы музейі ашылды.

1967 жылы «Қарағанды» проходка комбайнын жасап шығарған бір топ қарағандылық ғалымдар КСРО мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды.

1967 ж. тұңғыш троллейбустар Қарағанды көшесіне шықты.

1968 ж. 1 қаңтарда ҚазКСР Министрлер Кеңесі қаулысымен Қарағанды мәдени-ағарту училищесі құрылды.

1968 ж. 30 қазанында Қарағанды қаласынан солтүстікке қарай 70 км. жерде космонавт Г. Т. Береговой басқаратын «Союз-3» ғарыш кемесі қонды.

1968 ж. 1700 ыстық прокат станы бар қаңылтыр прокаты цехы іске қосылды.

ҚазКСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1969 ж. 14

мамырдағы жарлығымен Қарағанды қаласының құрамында Ленин және Киров аудандарын ықшамдау есебінен жаңа Совет ауданы құрылды.

1970 ж. 27 тамызда Қазақстан КПОК және ҚазКСР Министрлер Кабинеті Кеңесінің бірлескен қаулысымен пединституттың дене тәрбиесі факультеті негізінде Қарағанды мемлекеттік дене тәрбиесі педагогика институты құрылды (1997 жылы таратылды).

1972 жылы КСРО ИМ Жоғары мектебі ашылды; сол жылы құрылыстық пластмасса комбинаты құрылды.

1972 жылғы 25 ақпанда ҚазКСР Жоғары және орта арнаулы білім министрлігінің бұйрығымен пединституттың базасында Қарағанды мемлекеттік университеті құрылды, оған 1995 жылы Е. А. Бөкетов аты берілді.

1972 ж. «Октябрь» спорт сарайы ашылды.

1972 ж. Қарағанды бассейнінде көмір өндірудің жоғары технологиясын жасағаны үшін бассейннің 12 қызметкері КСРО-ның Мемлекеттік сыйлығына ие болды.

1973 ж. қазанында Қарағанды музыкалық-комедия театры ашылды.

1973 ж. Күзембаев атындағы шахтада Бүкілодақтық рекорд жасалды (31 жұмыс күнінде лавадан 177023 тонна көмір өндірілді).

1974 ж. маусымда Қарағандыда Кеңес әдебиеті күндері өткізілді.

1975 ж. мамырда Ұлы Отан соғысында қаза болған жауынгер қарағандылықтар мемориалы ашылды.

1978 ж. 18 қаңтарда Қарағанды шахтерлері бассейні игерілгеннен бері миллиард тонна көмір өндірді.

1978 ж. қаңтарда Қарағандыда академик Е. А.

Бөкетовтің басшылығымен «Халькогендер мен халькогененидтердің химиясы және технологиясы» І-бүкілодақтық кеңесі өткізілді, оған КСРО-ның 37 қаласынан 196 маман қатысты.

1979 жылы Баспасөз үйі пайдалануға берілді.

1980 жылы қараша айында жаңадан салынған «Сарыарқа» әуежайы алғашқы ұшақтарды қабылдады.

1981 жылы «Қарағандышахтақұрылысы» комбинаты, облыстық «Орталық Қазақстан» және «Индустриальная Караганда» газеттері Еңбек Қызыл Ту орденімен, К.С.Станиславский атындағы орыс драматраы Халықтар Достығы орденімен марапатталды.

1982 жылы С. Сейфуллин атындағы қазақ драматраы Халықтар Достығы орденіне ие болды

1983 жылы Қарағандыда 600-інші тұрғын дүниеге келді.

Сол жылы Органикалық синтез және көмір химиясы институты құрылды.

1984 жылы 22 мамырда Д.А.Қонаев салтанатты жағдайда қала туына Еңбек Қызыл Ту орденін қадады.

Осы жылы облыстық филармонияның симфониялық оркестрі құрылды.

1985 жылы «Киров» шахтасы І дәрежелі Отан соғысы орденімен марапатталды.

1986 жылы Күзембаев атындағы шахта Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды.

«Қарағанды. Қарағанды облысы» энциклопедиясы орыс тілінде жарық көрді.

1988 жылы бейнелеу өнері музейі ашылды, III облыстық ақындар айтысы өткізілді.

9 желтоқсанда облыстық филармонияның жанынан құрылған Тәттімбет атындағы халық аспаптар

оркестрі тұңғыш концерт қойды.

1989 жылы қала мен облыс тұрғындары ұзақ үзілістен кейін Наурыз мерекесін тойлады.

20-22 шілдеде Қарағанды шахтерлері ереуілге шықты.

1990 жылы «Қарағанды. Қарағанды облысы энциклопедиясы» толықтырылып, қазақ тілінде жарық көрді.

1991 жылы 20 тамызда облыстық «Орталық Қазақстан» газетінде осы басылымның бас редакторы Н.Оразбековтың тамыз бүлігін айыптаған «Бұл — төңкеріс!» деген батыл айыптау мақаласы шықты.

9 қазанда жерлесіміз, тұңғыш қазақ ғарышкері Тоқтар Әубәкіров ғарыш сапарына аттанды.

70 жылдардың ортасында Жаңа қала құрылысы аяқталды. 70-80 ж. Қарағандыда Одақтар үйі мен Орталық Қазақстан геологялық басқармасының ғимараттары, «Қазақстан» мейманханасы, «Орбита» ресторанының, Орталық әмбебап магазинінің, Тұрмыстық қызмет үйінің, Спорт сарайының, 2 мың орындық цирк ғимаратының құрылысы салынды.

Қарағанды қаласының осы орталық бөлігін жобалағаны және салғаны үшін бір топ архитекторлар мен құрылысшылар 1978 жылы Ш.Уәлиханов атындағы ҚазКСР Мемлекеттік сыйлығына ие болды. Шынында да Совет даңғылы (қазіргі Бұқар жырау даңғылы) бойында бой көтерген басқа да архитектуралық-композициялық тораптар: темір жол вокзалы, жазғы театр, Кеншілер мәдениет сарайы, қалалық әкімшілік үйі, ал Бейбітшілік бульвары бойында К.Станиславский және С.Сейфул-

лин атындағы драма театрларының ғимараты және басқа үйлер Жаңа қаланың архитектуралық бейнесін айшықтайды.

1968 жылы Республика Министрлер Кеңесі Қарағанды қаласының жаңа бас жоспарын бекітті. Ол бойынша қаланы әлеуметтік және мәдени дамуының негізгі бағыттары белгіленді.

70-80 жылдары қалада 2 млн. шаршы метр қолайлы тұрғын үйлер, 19760 оқушыға арналған мектептер, 9,8 мың орындық балалар және мектеп жасына дейінгі мекемелер, 3400 орындық кинотеатрлар мен клубтар, 1095 төсектік ауруханалар, бірқатар сауда-тұрмыстық қызмет және коммуналдық объектілері салынды. Егер 1957 жылы Қарағандының тұрғын үй қоры 1400 мың шаршы метр болса, 1985 жылы ол 6,7 млн. шаршы метрге жетті.

Қарағанды қаласында жаңа ірі тұрғын аймағы Оңтүстік — Шығыс болып табылады, Мұнда көп қабатты үйлер, 5 мектеп, 9 бала бақша, 14 магазин, банк колледжі (қазір қаржы институты), «Аврора» кинотеатры, көптеген оқу корпустары және денітік жатақханалары бар Е. Бөкетов атындағы мемлекеттік университет және т.б. салынды. Қалада жалпы пайдаланудағы жасыл желектің көлемі 450 гектарға жуық. Қалада 7 парк, 20 скверлер мен бульварлар бар. Қаланың орталығындағы 8 алаң мен көп қабатты үйлер салынған 14 негізгі көшелер шаһардың сыртқы ажарын бейнелейді.

Осы кезеңде қалада көмір, ағаш өңдеу, машина жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсібі салалары мен құрылыс материалдары кәсіпорындарында 10 өндірістік бірлестіктер жұмыс істеді. Олар қала өнеркәсібі шығаратын барлық өнімдердің 60

процентін өндіретін.

Еңбек Қызыл Ту орденді кондитер фабрикасы — Қарағандының тамақ өнеркәсібі саласындағы жетекші кәсіпорны — 1956 жылы 7,5 мың тонна жылдық қуатымен 1956 жылы іске қосылды. 1966 жылы қайта құрылғаннан кейін жылына 23,5 мың тонна өнім шығара бастады.

Көміршілердің 80 мыңдық армиясы екпінді еңбек ете отырып, көмір өндіру жоспарларын үнемі орындап және асыра орындап отырды. Қол жеткен табыстары үшін 1976 жылдың қаңтарында «Қарағандыкөмір» өндірістік бірлестігі Октябрь Революциясы орденімен марапатталды. 1978 жылғы 18 қаңтарда бассейн шахтерлері елдің үшінші көмір базасы құрылған сәттен миллиард тонна көмір өндірді.

1984 жылы қала өзінің 50 жылдық торқалы тойын атап өтті. Үкімет қарағандылықтардың ерлік еңбегін жоғары бағалады. КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1984 жылғы 6 сәуірдегі жарлығымен қала еңбекшілерінің елді индустриаландырудағы және Ұлы Отан соғысында неміс-фашист басқыншыларын талқандауды қамтамасыз етуге қосқан елеулі үлесі үшін Қарағанды қаласы Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды.

80-ші жылдары қаланың экономикалық потенциалы едәуір артты. Жоспардан тыс 2,7 миллион тонна көмір өндірілді, Бассейнде миллионер атанған 3 учаске ойдағыдай жұмыс істеді.

1986 жылға дейін Қарағанды көмір бассейнінде 12 мыңнан астам адам ордендермен және медальдармен наградталды. Олардың ішінде 24 адам Социалистік Еңбек Ері атағына, 75-і Ленин орденімен, 72-і Октябрь Революциясы, 151-і Еңбек

Қызыл Ту орденіне ие болды. Бірлестікте Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының 15 лауреаты, 4441 құрметті шахтер, 295 «Шахтер даңқы» белгісінің толық иегері бар. Бассейн шахталарында әлемдік, Бүкілодақтық, республикалық, бассейндік рекордтар бірнеше рет жасалды.

Қарағандыда халыққа білім беру ісі кеңінен дамыды. Егер 1960 жылы қалада барлығы 24 жалпы білім беретін мектеп болса, 1980 жылы олардың саны 114-ке дейін өсті, 80 мыңға жуық оқушылар оқыды. 28 жұмысшы-жастар орта мектебінде 13365 оқушы оқыды. 1975 — 80 ж.ж. кешкі мектеп арқылы 15 мыңға жуық жастар орта білім алды.

Егер 1940 жылы қаланың денсаулық сақтау жүйесінде 73 дәрігер, 55 фельдшер, 64 акушер, 250 медбике болса, 1990 жылға қарай қалада денсаулық сақтау ісімен 38 аурухана, амбулаториялық емханалық мекемелер айналысты. Оларда 11 мың медицина қызметкерлері, оның ішінде 2 мыңнан астам дәрігер жұмыс істеді.

Қала үшін медициналық кадрлар даярлауда медицина академиясы мен қаладағы ең байырғы оқу орындарының бірі — медучилище үлкен роль атқарды. Олар жыл сайын жүздеген жоғары білікті мамандар шығарып отырды. Қарағандыда осы оқу орындарының түлектері еңбек етпейтін бірде-бір емдеу мекемесі жоқ.

1990 жылға қарай Қарағандыда 23 кәсіптік-техникалық училище жұмыс істеп, оларда 118 мамандық бойынша 12 мың оқушы оқыды, 900-ге жуық оқытушылар мен өндірістік оқыту шеберлері жастарға кәсіби шеберліктің тамаша дәстүрлері тұрғысында тәрбиеледі.

Өнеркәсіптің көмір және басқа салаларына инженер-техник кадрларын даярлауда Қарағанды техникалық университетінің сіңірген еңбегі ерекше. Осы оқу орны 1976 жылы және Қарағанды кен техникумы 1967 жылы кадрлар даярлаудағы зор табыстары үшін Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды.

Қарағандыда 1990 жылы 6 жоғары оқу орны, 10 техникум болды.

Республиканың орталық аймағының табиғи байлықтарын игеру және экономикасы мен ғылымын дамыту мақсатында 1983 жылы Қарағандыда Қазақстан Ғылым Академиясының Орталық Қазақстан бөлімшесі құрылды.

Жоғары оқу орындары мен ғылыми-зерттеу институттарында 1990 жылы 7 мыңнан астам жоғары білікті ғылыми қызметкерлер, оның ішінде Ғылым Академиясының 5 академигі мен мүше-корреспонденттері, 65 ғылым докторы мен 1300 кандидаттары еңбек етті.

Қала республиканың ірі индустриалды ғылыми және мәдени орталығы болды. Қарағанды Қазақстанның көптеген қалаларының ішінен құрметті орынға ие.

Қарағандыны осы заманғы жоғары мәдениетті және үлгілі, тәртіпті ірі қалаға айналдыру жөніндегі жұмыс жергілікті атқарушы органдардан, еңбек ұжымдары мен барлық қарағандылықтардан қауырт іс қимылды талап етті.

Қала шежіресі беттерінен

1992 жылы желтоқсанда Қазақстанның тәуелсіздік алуының бір жылдығына орай рухани, мәдени және экономикалық байланыстарды нығайту мақса-

тында Қарағандыда Семей облысы әкімінің 1-орынбасары М.Ж.Шәйжүнісов бастаған облыс делегациясы болып қайтты.

1993 жылы 28-29 мамырда «Чайка» қонақ үйінде ТМД, елдері мен Закавказье республикалары өнеркәсіп министрліктері басшыларының мәжілісі өткізілді. Оған Президент Н.Назарбаев және О.Н.Сосковец, Л.Г.Саламатин, СЛ.Терещенко сияқты сол кездегі белгілі қоғам қайраткерлері қатысты.

1993 жылы 21 тамызда Қарағандыда Бұқар жырау Қалқаманұлының 325 жылдың мерейтойы шаралар шеңберінде салтанатты мәжіліс өткізіліп, темір жол вокзалы алдындағы алаңда ескерткіші ашылды.

1994 жылы халық әндерін орындаушылардың Ж.Е.Лебеков атындағы облыстық байқауы өткізілді (1998 жылдан республикалық байқау).

1995 жылы Ұлы Отан соғысында қаза болған қарағандылық жауынгерлер туралы «Боздақтар» атты Зерде кітабының бірінші кітабы жарық көрді.

Сәуір айында Фитохимия институты құрылды, институт ғалымдары жергілікті өсімдіктерден ғасыр дерті — ракқа қарсы «Арглабин» атты дәрі шығарды.

1996 жылы Қарағанды бассейнінің бірнеше шахтасы мен заводтары ірі инвестор — «Испат-Кармет» ЛҚ құрамына енді.

Социалистік Еңбек Ері Сәкек Шомановтың 100 жасқа толуы атап өтілді.

1997 жылы 3 мамырда Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен Жезқазған облысының аумағы қайрадан Қарағанды облысына қосылды.

1998 жылы мамырда халық әндерін орындаушылардың Ж.Е.Лебеков атындағы I Республикалық конкурсы өткізілді,

25-26 сәуірде Қарағанды облысының жаңа астана — Ақмола қаласындағы күндері болып өтті.

26 маусымда «Чайка» қонақ үйінде жаңа шекарадағы облыстың тұсаркесері болып өтті.

Қараша-желтоқсан айларында облыс орталығында селолық аудандардың қатысуымен «Қарағанды дастарханы — 98» мәдени және сауда-саттық шаралары өткізілді.

1999 жылы 9-15 мамырда облыс әкімі М.Есенбаев Иерусалимде (Израиль) болып өткен мэрлер мен губернаторлардың 19-халықаралық конференциясына қатысып, әлемге Қарағанды облысының өнеркәсіптік әлеуетін таныстырды.

Мамыр айында қала әкімі Н.В.Филатов Мәскеу мэрі Ю.Лужков пен ЮНЕСКО-ның Бас директоры Ф.Майордың шақыруы бойынша Ресей астанасында болып өткен «Үшінші мыңжылдықта әлем мәдениеті мен өркениеттер арасындағы диалог» атты халықаралық форумға қатысты.

25-29 тамызда Қарағанды қаласының 65 жылдығы Шахтер күні және ҚР Конституциясының қабылдануының төрт жылдығына арналған шаралармен бірге атап өтілді. Мерекеді Қарқаралы, Бұқар жырау, Ақтоғай, Осакаров аудандары мен қанаттас қалалардың көркемөнерпаздары, кәсіби ұжымдар өнер көрсетті. Қаланың алғашқы құрылысшылары, құрметті азаматтары құрметіне қабылдау өткізіліп, қала әкімшілігі ғимаратында қаланың атқарушы органдарының бірінші басшыларының портреттік галереясы ашылды.

Қала мэрлерін білесіз бе?

Қарағанды қала болғаннан бегі осы 65 жылдың ішінде бірінші басшысы, қазірше айтқанда қала мэрлері кімдер болды? Бұл сауалға архив құжаттарын пайдалана отырып жауап береміз.

1932 жылдан 1939 жылға дейінгі аралықта қалалық Кеңестің атқарушы органы жұмысшы, шаруа және солдат депутаттары қалалық Кеңесінің Президиумы болған. Оның басшысын, яғни қалалық Кеңес президиумының төрағасын қала мэрі деп санауымызға болады.

1936 жылы жаңа Конституция қабылдануына байланысты 1939 жылдан бастап қалалық Кеңестің атқару комитетінің төрағасы деген лауазым өмірге келді.

Соңғы жылдардағы қоғамдағы өзгерістерге, республиканың тәуелсіздік алуына орай бүгінгі таңда қаланы қала әкімі басқарады.

Шектібаев Кәрібоз — 1932 жылдың сәуір айына дейін,

Тәжібаев Дүйсен 1932 — 1934 жылдар аралығында,

Нұғыманов Гирей Жайтеліұлы — 1935 жылы,

Көрпебаев Жүніс — 1936 жылы,

Кучин М.К. — 1937 жылдан 1938 жылдың қарашасына дейін,

Жәнібеков Әбдірахман — 1938 жылғы қарашадан 1939 жылдың тамызына дейін,

Кисленко Василий Яковлевич — 1939 жылдың тамызынан 1942 жылдың шілдесіне дейін,

Костенко Петр Иванович — 1942 жылдың шілдесінен 1953 жылдың наурызына дейін,

Сунозов Григорий Яковлевич — 1953 жылдың

наурызынан 1957 жылғы наурызға дейін,

Қонақбаев Қасқатай Досұлы — 1957 жылғы наурыздан 1969 жылғы наурызға дейін.

Төлепов Нарманбет Оспанұлы — 1969 жылғы наурыздан 1975 жылғы маусымға дейін,

Байділдин Болат Әбдірахманұлы — 1975 жылдың маусымынан 1980 жылғы наурызға дейін.

Әбдірахманов Байболат — 1980 жылдың наурызынан 1984 жылдың қыркүйегіне дейін,

Мүсәлімов Идеал Ғалиұлы — 1984 жылдың қыркүйегінен 1985 жылдың маусымына дейін,

Ілиясов Рымқұл Көшкімбайұлы — 1985 жылдың маусымынан 1987 жылдың шілдесіне дейін.

Оразәлинов Шәймерден Әбілмәжинұлы — 1987 жылдың шілдесінен 1997 жылдың мамырына дейін.

Филатов Николай Васильевич — 1997 жылдың мамырынан.

Қарағандының құрметті азаматтары

Еңбекшілер депутаттары қалалық Кеңесінің 1967 жылғы 12 қазандағы шешімімен «Қарағанды қаласының құрметті азаматы» атағын беру туралы ереже бекітілді. Бұл атақ ғылым, мәдениет, қала шаруашылығы, халыққа білім беру, денсаулық сақтау саласында қалаға сіңірген еңбегі үшін жұмысшыларға, инженер-техник қызметкерлерге, зейнеткерлерге, қаланың қоғамдық өміріне белсене араласқаны үшін өндіріс озаттарына, сондай-ақ облыс аймағына қонған ғарышкерлерге беріледі, Тоқсаныншы жылдарға дейін Құрмет кітабына 40-қа жуық адам енгізілді. Олардың арасында қаланың тұңғыш дәрігерлерінің бірі Я.Ф.Алалыкина, (1967ж.), КСРО-ның Құрметті шахтері М.Рақышев (1967 ж.), ғарышкерлер Г.С.Шоңиң, В.Н.Кубасов, А.В.Филипченко, В.И. Волков, В.В.Горбатко, В.А.Шаталов, А.С.Елисеев (барлығы да 1969 ж.), Кеңес Одағының Батыры М.Мамыраев (1971 ж.) және тағы басқалар енді. Кітапқа енгізілген азаматтарға диплом мен ленталар табыс етілді. Құрмет кітабына сондай-ақ мына азаматтардың есімі енгізілді:

Әубәкіров Жұмаш

Дәненова Фатима Құсайынқызы

Золотарев Александр Сергеевич

Катаржнов Андрей Васильевич

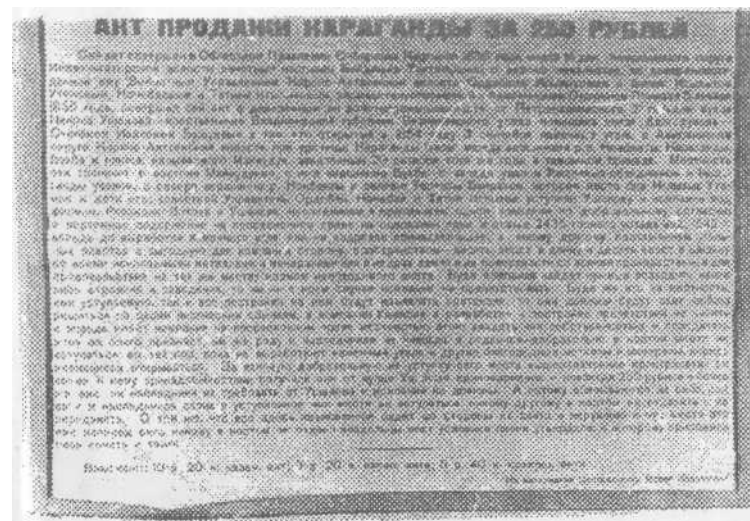
Карабанов Иван Андреевич

Қарсыбекова Гүлімжан Рахымжанқызы

Рудометкин Сергей Петрович
Рүстемов Жәкен
Язев Василий Иванович
Шашкина Жәмилә Нұрмағанбетқызы
Аманбаев Қали Әлібекұлы
Бектұров Жайық Кәгенұлы
Чапурина Надежда Александровна
Әубәкіров Тоқтар Оңғарбайұлы
Қонақбаев Қасқатай Досұлы
Рахымбеков Мәтен Рахымбекұлы
Сағынов Әбілқас
Покатилов Николай Зотович
Сүлейменов Мұташ
Бөкенов Мұхамедия
Косенко Степан Григорьевич
Қайырбаев Нұрахмет
Өбдіразақов Талғатбек Әбдрахманұлы
Саламатов Владимир Григорьевич
Шакиров Оразалы
Кочкаров Махти Шамараевич
Гольцев Михаил Венедиктович
Досмағамбетов Сұлтан Қапарұлы
Оразәлинов Шәймерден Әбілмәжинұлы
Шаймұқанов Дүйсетай Аймағамбетұлы
Ақылбаев Жамбыл Сәулебекұлы
Ақанов Тишбек Ақанұлы
Өлменов Сейтбай
Бейсатов Сапар Шәкенұлы
Билык Анатолий Петрович
Матонин Петр Кузьмич
Мамежанова Хабиба Ақатайқызы
Мұқанов Дымкеш Мұқанұлы
Романюта Александр Кузьмич.

Қарағанды кенішшлегі қазақ жұмысшылары. 1903 ж, Шахтеры — казахи в забое. 1903 г.

Қарағанды кеншін 250 сомға сату туралы акті.

«Қарағандыкөмір» тресінің алғашқы басқарушысы К.О.Горбачев. 1930 жылдар.

Первый управляющий треста «Карагандауголь» К.О.Горбачев. 1930 годы.

Қала құрылысы осылай басталды. 1930 жылдар.
Вот так начиналось строительство города. 1930 годы.

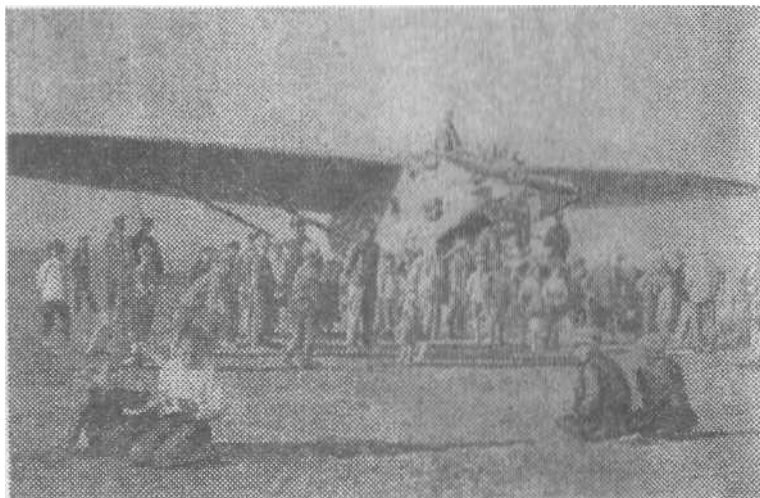
«Большевистская кочегарка» газеті редакциясының ғимараты. 1930 жылдар.

Здание редакциигазеты «Большевистская кочегарка». 1930 годы.

Қарағанды кеншілері. 1930 жылдар.
Шахтеры Караганды. 1930 годы

Қарағандыға ұшып келген алғашқы ұшак. 1932 ж.
Прибытие первого самолета в Караганду. 1932 г.

Қарағанды радиокomiteетшің казак хоры. 1933-38 ж.ж.
Казакский хор Карагандинского радиокomiteета
в 1933-38 г.г.

1942 жылы Солтүстік Батыс майданына Қарағандыдан
сәлемдеме жеткізген делегация мүшелері жауынгерлер арасын-
да.

Члены делегации карагандинцев, сопровождавшие подарки
войнам Северо Западного фронта. 1942 год.

Вольск училищесінде оқып жүрген карағандылық жауын-
гер қыздар. 1942 ж.

Группа карагандинских девушек-воинов, обучающихся в
Вольском училище. 1942 год.

Тұңғыш көмір комбайнының авторы С.С.Макаров (ортада).
Автор первого угольного комбайна С.С Макаров (в центре).

Конструктор С.С.Макаров және Социалистік Еңбек Ері
Т.Күзембаев.

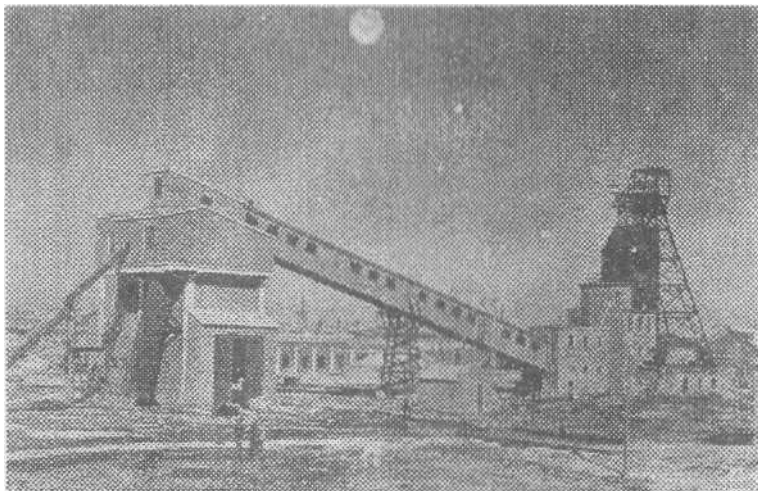
Конструктор С.С.Макаров и Герой Социалистического Труда
Т.Күзембаев.

Қарағандының бір топ данқты кеншілері (ортада Еңбек Ерлері
С.Шоманов және П.Акулов).

Группа знатных горняков бассейна (в центре Герои Труда
С.Шоманов и П.Акулов).

Шапшаң әдіспен бір жылдың ішінде салынған №1-бис шахтасы. 1939 ж.

Шахта №1-бис, построенная скоростными методами за один год. 1939 г.

1957 жылғы әлемдік рекордтың авторлары И.Совва, Г.Ворона, Е.Таушкин, В.Ким.

Авторы мирового рекорда 1957 года И.Совва, Г.Ворона, Е.Таушкин, В.Ким.

Ғарышкер В.Н.Терешкованы Қарағанды жерінде қарсы алу сәті. 1963 ж.

Момент встречи космонавта В.Н.Терешковой на карагандинской земле. 1963 г.

Ертіс суы канал арнасымен ақты. 1965 ж.
Вода Иртыша пошла по руслу канала. 1965 г.

Қарағанды 50-ші жылдары.
Қарағанды в 50-ые годы.

Н.Әбдіров даңғылы 1970-жылдары.
Проспект Н.Абдирова в 1970 годы.

Гагарин алаңы 1960-жылдары.
Площадь Гагарина в 1960-годы.

Даңқты кенші Е.Таушкин А.Стахановта қонақта болғанда.
1972 ж.
Знатный горняк Е.Таушкин в гостях у А.Стаханова. 1972 г.

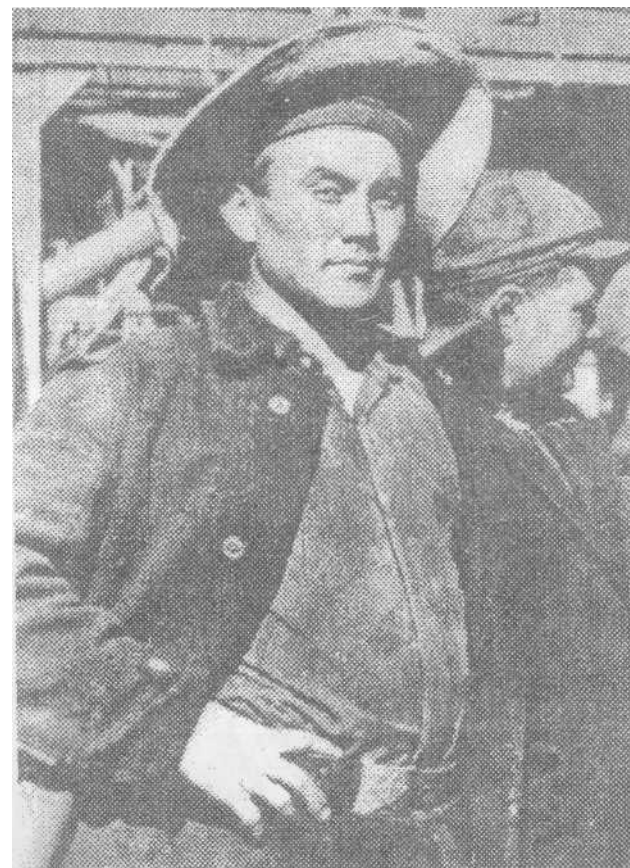
Қарағандылық миллиард тонна көмір өндірілу салтанаты.
1978 жылғы 18 қаңтар.

Добыт карагандинский миллиард. 18 января, 1978 г.

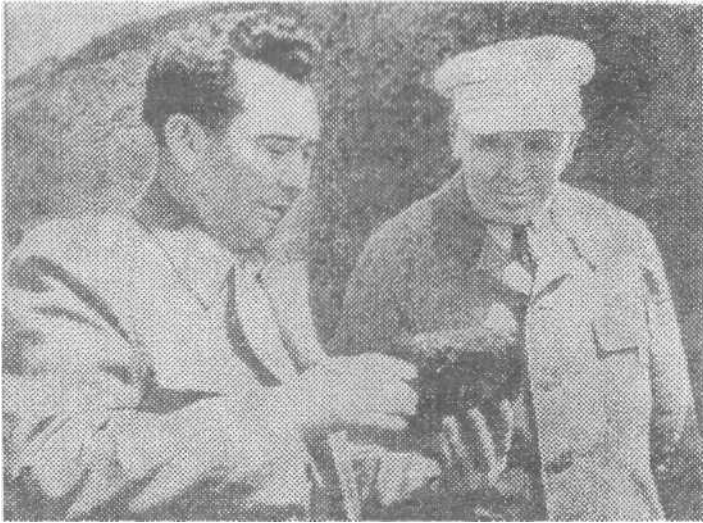
Қала мэрі Б.Байділдин тұңғыш жерасты өткелінің лентасын киды. 1977 ж.

Мэр города Б.Байдильдин разрезает ленту первого подземного перехода. 1977 г.

Горновой Нұрсұлтан Назарбаев. 1960-жылдарғы сурет.
Горновой Нурсултан Назарбаев. Фото 1960-х годов.

Қаз КСР ҒА көшпелі сессиясына қатысушы академиктер Қ.Сәтбаев және И.Бардин. 1949 ж.

Участники выездной сессии АН КазССР академики К.Сәтбаев и И.Бардин. 1949 г.

Қарағанды университетінің ректоры академик Е.Бөкетов.
Ректор Карагандинского университета академик Е.Букетов.

Қарағанды мен Украина кеншілерінің достық вахтасы. 1985 ж.
Вахта дружбы шахтеров Караганды и Украины. 1985 г.

Қаланың бұрынғы басшысы, көмір бірлестігінің директоры Н.Төлепов жас жұмысшыларға куәлік тапсыруда. 1980 г.

Бывший руководитель города, директор угольного объединения Н.Тулупов во время вручения аттестатов молодым рабочим. 1980 г.

Ш.Оразалинов Қызыл Крест қоғамының қайырымдылық орталығын ашу салтанаты кезінде. 1998 ж.

Ш.Уразалинов на торжественном открытии благотворительного центра общества Красного Креста. 1998 г.

Ғарышкер Т.Мұсабаев Қарағандыда. 1998 ж.
Космонавт Т.Мусабаев в Караганде. 1998 г.

Ауған соғысына қатысушылар ескерткіші.

Памятник участникам афганской войны.

Түнгі Қарағанды.
Ночная Караганда.

Президент Н.Назарбаев ереуілге шыққан шахтерлер алдында. 1989 ж.

Президент Н.Назарбаев выступает перед шахтерами — забастовщиками. 1989 г.

Қала әкімі Н.Филатов қала жұртшылығының салтанатты жиналысын ашық деп жариялады. 1938 ж.

Аким города Н.Филатов объявляет открытым торжественное собрание общественности города. 1938 г.

К читателям

История города Караганды как крупного промышленного и культурного центра Казахстана представляет большой интерес для общественности республики.

Карагандинское угольное месторождение было известно более полутора века назад. Его активное геологическое исследование начиналось с 20-х годов этого столетия под руководством профессора Московского горного института А. А. Гапеева. По итогам изучения территории месторождения площадью 300 квадратных километров, он доложил правительству о том, что «...Карагандинское месторождение является бассейном мирового значения».

Стремительными темпами, опираясь на помощь всей страны, осваивался Карагандинский угольный бассейн. С помощью рабочих, ученых, инженеров Донбасса и Кузбасса, Ленинграда и Москвы, Днепропетровска и Свердловска неуклонно увеличивалась добыча угля, совершенствовалась технология его добычи. В глухой, необжитой степи росли шахтерский город и рабочие поселки.

Становление и развитие города тесно связаны с Карагандинским угольным бассейном.

"Караганда получила статус города. в 1934 году, с тех пор прошло 65 лет. В этот период интенсив-

но развивался город. Став крупным центром угольной промышленности республики, Караганда превратилась также в центр машиностроения и металлообработки, энергетики и углехимии, развитой стройиндустрии, легкой и пищевой промышленности, очагом высокой культуры и науки.

Именно в этом аспекте представляется актуальным обращение к истории одного из крупнейших промышленных, культурных и научных центров многонационального Казахстана — города Караганды.

Неузнаваемо изменился облик города за период своего существования. Ныне радуют глаз современные архитектурные ансамбли, широкие проспекты и улицы с многоэтажными зданиями, зеленые парки и скверы.

Известно, что город создавался руками старшего поколения.

В городе проводятся значительные мероприятия по выполнению Указа Президента Республики Казахстана «Об объявлении 1999 года — Годом единства и преемственности поколений». В рамках этих мероприятий отмечается 65-летие города Караганды.

Предлагаемая читателям книга является краткой летописью становления и развития города. В ней широко использованы документы и материалы государственных архивов, исторические исследования, статистические источники, данные периодической печати, уникальные событийные фотографии.

Д. А. ШАЙМУХАНОВ.

**академик Академии гуманитарных наук РК,
доктор исторических наук, профессор.**

ЛЕТОПИСЬ ТРУДОВЫХ СВЕРШЕНИЙ

Страницы былого

1999 год Указом Президента Республики Казахстан объявлен Годом единства и преемственности поколений.

В этом году городу Караганде исполнилось 65 лет. Город создавался руками старшего поколения.

В социально-экономическом развитии нашей области исключительно важное значение имеет Карагандинский угольный бассейн. История города и области тесно связана с историей бассейна.

Первооткрывателем Карагандинского угольного месторождения был пастух Аппак Байжанов, который в 1833 году нашел куски каменного угля в урочище Карагандыбасы, в 25 км южнее реки Нуры.

Отец Аппака и его родственники не придавали никакого значения этой находке. Но они знали, что для отопления пригодится. Весть о находке дошла до русских купцов.

В марте 1856 года Петропавловский купец Н. Ушаков в компании с другими купцами-промышленниками — Рязановым, Зотовым и другими приобрел на вечное пользование это урочище. В договоре между представителями русского купца и бая Иглика Утепова говорилось: «...За добровольную уступку сего места ... получили от купца Ушакова 250 рублей и более ни они, ни наследники потребовать с Ушакова и компании не должны...»

В 1856 году был сдан в эксплуатацию Ивановский открытый разрез под названием «Кара забой». Было добыто 116,3 пуда угля. Этот год считается

началом добычи каменного угля в Карагандинском угольном бассейне.

В том же году купец Н.Ушаков получил привилегию на строительство Спасского медеплавильного завода, в 40 верстах от Карагандинских угольных копей. Медная руда добывалась на Успенском руднике, располагавшемся в урочище Нельды.

Карагандинское угольное месторождение стало топливной базой Спасского медеплавильного завода.

Добыча угля росла крайне медленно. Всего за первые 30 лет существования Карагандинских шахт (с 1856 по 1886 гг.) было добыто 302,8 тыс. тон угля.

В 1886 году из-за роста долга власти решили законсервировать все горные предприятия Рязановых. Были закрыты и бездействовали 12 лет Карагандинские угольные копи, Спасский медеплавильный завод и Успенские рудники.

В 1898 году наследники Рязанова стали восстанавливать свои предприятия, но в начале XX века пришли к полному разорению..

В 1904 году Клод-Эрнест Жан Карно — сын бывшего президента Франции, использовав свои связи при дворе Николая-II, приобрел Карагандинское угольное месторождение, выплатив русским купцам 766 тыс. рублей.

В июле 1907 года Карагандинские угольные копи и другие предприятия перешли в собственность организованного Джимом Робертом в Лондоне акционерного общества «Спасские медные руды» с основным капиталом в 3 млн. фунтов стерлингов. В 1908 году была построена узкокалейная железная дорога Караганда-Спасск протяженностью 40

км., которая соединяла завод с его топливной базой — Карагандинским угольным бассейном. В 1916 году вступила в действие Сарысуйская обогатительная фабрика, располагавшаяся северо-восточное Успенского рудника у реки Жаксы-Сарысу.

Англичане хозяйничали в Караганде до 1920 года. В начале года, после освобождения территории Акмолинского уезда, включая и Караганду, от белогвардейцев и интервентов, они были вынуждены оставить Караганду с взорванными и затопленными шахтами и другими хозяйственными объектами. На шахтах Караганды осталось всего лишь 125 рабочих. В годы гражданской войны добыча угля в Караганде прекратилась. До 1929 года угольные месторождения находились на консервации.

Третья кочегарка

В начале 20-х годов урочище Караганды представляло собой несколько небольших поселков русских, украинцев, казахов, расположенных на достаточно большом расстоянии друг от друга: Большая Михайловка, Старая Тихоновка, Зеленая Балка и т.д.

В 1920г. были успешно проведены геолого-разведочные работы в Карагандинском регионе под руководством проф. А.А.Гапеева и был составлен первый научно обоснованный труд о Карагандинском каменноугольном месторождении, который и лег в основу развития Карагандинского бассейна.

В соответствии с задачами первого пятилетнего плана развития народного хозяйства страны Караганда должна была стать базой снабжения коксующимися углями Магнитогорского, Башкирского

и др. металлургических заводов. Строительство города входило в общий план промышленного освоения бассейна.

В 1929 году с целью широкого использования угольных богатств Караганды Президиум ВСНХ СССР принял решение об организации в Казахстане треста «Казстройуголь», который в декабре 1930 года был реорганизован в трест «Карагандауголь». Управляющим треста был назначен бывший донецкий шахтер Корней Осипович Горбачев.

Совет труда и Оборона при СНК 21 января 1931 года принял специальное Постановление «О плане развития Карагандинского месторождения», в котором одобрено решение ВСНХ СССР о закладке в 1931 году в Карагандинском районе 16 шахт.

15 августа 1931 года ЦК ВКП(б) в своем постановлении «Об увеличении угольных и коксовых ресурсов» подчеркивал: «...географическое положение Карагандинского бассейна, наличие огромных запасов углей, их коксуемость, благоприятный характер залегания углей требует скорейшего создания на базе угольных месторождений Караганды третьей мощной базы СССР». Эти исторические решения определили народнохозяйственное значение Карагандинского бассейна в развитии топливной базы страны и положило начало бурному развитию третьей «Всесоюзной угольной кочегарки».

Отсутствие железнодорожной связи было основным препятствием для дальнейшего развития бассейна. Железная дорога Петропавловск-Акмолинск была доведена до станции Караганда и 1 февраля 1931г. пришел первый поезд из Акмолинска. В Караганду стали прибывать вагоны с шахтным обо-

рудованием, стройматериалами, продовольствием.

В этом же году, учитывая крупное значение населенного пункта, возникшего на территории строительства бассейна, а так же с целью придания единого хозяйственного направления Карагандинскому району, секретариат КазЦИКа рассмотрел вопрос о выделении Караганды из состава Карагандинского района и образовании Карагандинского поселкового совета с самостоятельным бюджетом и непосредственным подчинением КазЦИКу. Центром нового поселкового Совета было определено село Большая Михайловка.

Строительство города и эксплуатация шахт проходили в достаточно тяжелых условиях: не хватало техники и оборудования, плохим было материальное снабжение, ощущался недостаток и в людских ресурсах. Проблемы технического порядка усугублялись неудовлетворительными жилищно-бытовыми условиями карагандинцев. В становлении бассейна приняли участие шахтеры Донбасса, приславшие сюда более 400 квалифицированных рабочих и ИГР.

В 1931г. в городе вступила в строй Карагандинская электростанция мощностью 260 квт, было начато строительство водопровода. Для обучения специалистов-угольщиков был открыт горный техникум.

Вышли первые номера газет: 11 сентября 1931 года «Большевистская кочегарка» (ныне «Индустриальная Караганда») на русском языке, 4 октября — «Карағанды пролетариаты» («Орталық Қазақстан») на казахском языке органы Карагандинского райкома партии, поселкового совета и райпрофсовета. Деятельность этих газет тесно связана с ис-

торий создания и развития Карагандинского угольного бассейна и города Караганды. 7 ноября 1931 года передатчики Карагандинского радио впервые донесли до жителей города голос Москвы.

27 декабря 1931 года на заседании секретариата КазЦИКа VIII созыва было решено: «Вместе ныне существующего поселкового совета в Караганде организовать самостоятельный городской совет с подчинением КазЦИКу». (Это постановление было утверждено лишь в феврале 1934г).

В июле 1932г. состоялось первое заседание Карагандинского городского Совета, на котором рассматривалась повестка дня: «О текущем моменте и о задачах городского Совета в строительстве третьей угольной базы Советского Союза».

13 января 1932 года III расширенный пленум Казкрайкома ВКП(б) обсудил сложившееся в Караганде положение с жилищным строительством и принял конкретные меры по обеспечению строительными материалами городского хозяйства. Пленум выдвинул лозунг «Караганду строить всем Казахстаном, всем Советским Союзом»,

В августе 1932 года Нарком тяжелой промышленности были выделены 8 млн. руб. на жилищно-коммунальное строительство в Караганде. СНК СССР предложил НКТП «Включить Карагандинское строительство в список строительных, находящихся под особым наблюдением коллегии Наркомтяжпрома».

Постановлением ВЦИК от 10 марта 1932г. была образована Карагандинская область с центром в г. Петропавловске.

С учетом объективного отношения к истории Караганды мы должны отметить, что условия жиз-

ни жителей города были очень тяжелые. Широко распространились эпидемии оспы, цынги, желудочно-кишечных заболеваний, сыпного тифа. В начале года участились перерывы в работе на шахтах из-за желудочно-кишечных заболеваний на почве недоедания. Число больных цынгой доходило до 8 тысяч человек, желудочно-кишечных — 3,5 тысяч (только учтенных).

Положение усугублялось большим количеством откочевников, приехавших самовольно в Караганду из окружающих кочевых районов, например, за два месяца 1932 года прибыло в Караганду 2700 семей (только учтенные), а фактически еще больше.

Снабжение рабочих Караганды оставалось совершенно неудовлетворительным. С 25 мая по 1 июня 1932 года вместо хлеба и муки рабочим выдавали пшено, однако эта выдача их далеко не удовлетворяла. Четыре тысячи рабочих, занятых на подземных работах, совершенно ничего не получали, в результате они три дня не выходили на работу, предъявляя требования: «Дай хлеба!».

Голод, охвативший казахскую степь, гнал окрестное население в Караганду, к рабочему пайку. Поэтому ситуация в городе стала угрожающей.

Из протокола заседания «пятерки» 7 января 1933 года: «...Несмотря на принятые меры к отправке откочевников, продолжается дальнейшее прибытие их в Караганду. Считать необходимым установить посты на трактах и путях Каркаралинска, Спасска, Баян-Аула, Тельманского, Четского, Сарысуйского, Жана-аркинского, Кургальджинского районов для сокращения самовольного въезда в Караганду. Считать обязательной проверку пасса-

жиров каждого поезда, приходящего на станцию Караганда».

В конце 20-х начале 30-х годов, в период сплошной коллективизации и насильственного переселения так называемых «кулаков», население города резко увеличилось за счет массового поселения здесь трудпереселенцев из различных районов бывшего Советского Союза.

На заседании бюро Карагандинского горкома ВКП(б) от 7 мая 1932г. отмечалось, что в Караганде на этот момент насчитывалось 65 тыс. спецпереселенцев и заключенных Карлага НКВД.

В 30-х годах, кроме поселков, заложенных вблизи строящихся шахт на окраинах Караганды, были заложены и ускоренными темпами строились спецпереселенческие поселки в Новой Тихоновке, Компанейске, Федоровке и т.д. Переселенцы, расселенные в Караганде, работали более чем на 70 предприятиях, учреждениях и организациях города. Основная их масса была занята в угольной промышленности. Имеются сведения, что на 1 января 1934г. из 10397 человек, работавших в Карагандинском угольном бассейне, 5525 человек являлись спецпереселенцами. Приток спецпереселенцев в Караганду усилился во второй половине 30-х годов, когда Советским правительством была развернута массовая депортация целых народов.

23 июля 1932 года «Правда» в статье «Третья всесоюзная кочегарка нуждается в помощи» дала обстоятельный анализ состояния снабжения в Караганде. Вскоре после выступления газеты Казкрайком и Карагандинский обком ВКП(б) рассмотрели вопрос о продовольственном снабжении Караганды. Городская власть наметила ряд практи-

ческих мер, направленных на улучшение снабжения трудящихся Караганды продовольственными товарами. К наведению порядка в рабочем снабжении привлекалась вся общественность города. Наркомснаб СССР с 1 сентября 1932 года приравнял снабжение шахтеров Караганды к нормам снабжения Донбасса,

В результате проведенных союзными, республиканскими и городскими органами мероприятий положение в жилищном строительстве и в снабжении продовольствием трудящихся города постепенно улучшилось.

В феврале 1934 года постановлением ВЦИК Караганда была признана городом:

«Президиум Всероссийского Центрального Исполнительного комитета постановляет:

1. Преобразовать в города нижеследующие населенные пункты Казахской АССР:

б) в Тельманском районе Карагандинской области — возникшем на территории строительства государственного треста по эксплуатации Карагандинского каменноугольного бассейна населенный пункт, присвоив ему название «Караганда».

Москва, Кремль, 10.02.1934г.»

С этого времени Караганда, с населением более 100 тыс. человек, окончательно признана городом. Председателем Карагандинского горсовета был назначен Дюсен Тажибаев.

Но не смотря на трудности бурными темпами развивался город, строй действующих пополнялся новыми объектами промышленных предприятий, коммунальных и бытовых учреждений. Жилая площадь Караганды составила 243 тыс. кв.м.

Из драматического кружка, который в 1932 году

объединил молодых шахтеров и строителей, вырос Каздрамтеатр им. С.Сейфуллина. Бурному времени индустриального развития города обязан своим рождением русский театр драмы им. К.С.Станиславского. Театр прошел славный путь от агитбригады «Живая газета», созданной на строительстве Туркестано-Сибирской железной дороги, до крупнейшего театрального коллектива Казахстана.

Для культурного обслуживания в городе работали свыше 30 клубных учреждений, 12 кинотеатров и более 300 библиотек.

С 1932г. в Караганде началось строительство медико-санитарных учреждений. К концу 1933г. в городе было уже 8 больниц. В 1935г. в Караганде открылось медицинское училище, а к 1937г. был построен хирургический комплекс в Большой Михайловке.

В начале 30-х годов были построены поселки Майкудук, Новая Тихоновка и Пришахтинск, а в 1934 году заложен Новый город.

В 1935 году население города составляло 135 тыс. жителей. В течение этого года были построены кирпичные и каменные дома жилой площадью 10906 кв.м. Всего было построено 23 индивидуальных дома. Активное индивидуальное строительство шло в пришахтных рабочих поселках: Майкудук, Тихоновка, Компанейск.

В Караганде широко развернулись все виды городского строительства: жилищно-коммунальное, индивидуальное, культурно-просветительных и бытовых учреждений. В городе функционировали пять кирпичных, цементных и алебастровый заводы, два завода известково-шлаковых блоков.

Была усилена работа по подготовке строительных рабочих, производственные базы гражданского и промышленного строительства. В результате всего этого общественный жилищный фонд увеличился до 280664 кв.м.

Областной центр

29 июля 1936 года Постановлением Президиума ВЦИК территория Карагандинской области была разделена на Карагандинскую и Северо-Казахстанскую. Центром Карагандинской области стал город Караганда. Став областным центром Караганда еще активнее развернула все виды городского строительства.

Первый генеральный план города на 300 тыс. жителей был разработан Московским проектным институтом в 1938 году. Областной центр строился согласно этого плана. В 1938-1940 г.г. были сданы в эксплуатацию многочисленные здания общественных и культурных учреждений, многоквартирные жилые дома. Общественный жилищный фонд города вырос до 412113 кв.м. Город рос и благоустраивался. На эти цели отпускались значительные средства.

Постановлением Президиума Верховного Совета Каз.ССР от 29 июня 1938г. в Караганде было создано 3 района: Кировский с центром в пос. шахты им. Кирова, Ленинский с центром в Новом городе и Сталинский с центром в Старом городе.

В этом же году Постановлением Совнаркома Каз.ССР в Караганде был открыт учительский институт с двухгодичным сроком обучения на двух отделениях: по истории и по языку и литературе,

Этот год был отмечен целым рядом событий в

культурной жизни города: открылась городская массовая библиотека (сейчас областная универсальная научная библиотека им. Гоголя); начала свою деятельность Карагандинская филармония; организован театр кукол; создан зоологический парк в Караганде.

В суровые годы Великой Отечественной войны ни на один день не иссякал животворный родник трудовой активности карагандинцев. Именно в это трудное время горняки бассейна не жалея сил и энергии трудились на шахтах.

Из летописи города

В августе 1940 г. в г. Караганде был открыт Ботанический сад.

В связи с началом Великой Отечественной войны в 1941-1942 гг. в Караганде были размещены учереждения и предприятия, эвакуированные с западных территорий бывшего Союза: Киевский государственный академический русский драмтеатр им. Леси Украинки; Астраханская кондитерская фабрика; Артемовская обувная фабрика (на базе которой в феврале 1942 г. была образована Карагандинская обувная фабрика); школы ФЗО и ремесленные училища из Донбасса, детские дома и Харьковская школа-интернат для глухонемых детей.

Во время войны в г. Караганде располагалось 6 эвакуационных госпиталей, которые были размещены в учительском институте, фельдшерско-акушерской школе, в здании треста «Карагандауголь», в Клубе железнодорожников и железнодорожной больнице. Согласно плану распределения эвакуированных, утвержденном совместным Постановлением бюро Карагандинского обкома КП/б/К и облисполкома от 18 ноября 1941

г. в Карагандинской области планировалось разместить 71200 граждан, эвакуированных из прифронтовых территорий, в самом городе — 42200 эвакуированных.

В 1941 г. был пущен в эксплуатацию маашзавод им. Пархоменко, эвакуированный из Ворошиловграда.

19 декабря 1942 г. совершил свой Подвиг Нуркен Абдиров, которому в мае 1943 г. было посмертно присвоено звание Героя Советского Союза.

Приказом Наркома Угольной промышленности СССР от 16 марта 1942 г. в системе треста «Карагандауголь» были организованы три рудоуправления: Кировское, Ленинское и Сталинское. В июне этого же года рудоуправления реорганизованы в государственные каменноугольные тресты «Кировуголь», «Ленинуголь» и «Сталинуголь». В июне 1943 г. из треста «Ленинуголь» выделен трест «Молотовуголь».

13 сентября 1942 г. вышло Постановление Государственного Комитета обороны «О неотложных мерах по увеличению добычи угля в Карагандинском угольном бассейне», а 24 сентября принято Постановление ЦК ВКП(б) «О мерах по улучшению партийной работы в Карагандинском угольном бассейне в связи с задачей увеличения добычи угля».

25 апреля 1942 г. Совнарком СССР принял Постановление о строительстве в районе Караганды передельного металлургического завода. Постановлением Совета Министров Каз. ССР от 8 мая 1942 г. При нем образовано Управление строительства передельного металлургического завода. 31 декабря 1944 г. завод вступил в строй действующих, получена тарная казахстанская сталь.

9 марта 1943 г. принято Постановление Государственного Комитета обороны «О развитии добычи

угля открытым способом в Карагандинском угольном бассейне». В июле 1944 г. для руководства угольными предприятиями открытых работ был организован трест «Карагандауглеразрезы».

10 июня 1943 г. приказом Наркомата угольной промышленности СССР в системе Караган-дашахтостроя организован государственный трест по строительству жилья и культурно-бытовых объектов «Карагандажилстрой».

В мае 1943 г. в Караганде был открыт филиал Государственной научной библиотеки Наркома Угольной промышленности — Карагандинская областная научно-техническая библиотека.

В августе 1943 г. в г. Караганде был проведен Республиканский айтыс акынов.

5 января 1945 г. Указом Президиума Верховного Совета Каз. ССР в г. Караганде образованы 2 новых района за счет разукрупнения Сталинского района: Железнодорожный с центром в населенном пункте Караганда-Сортировочная и Шахтинский с центром в населенном пункте шахты №20.

В апреле 1945 г. образован областной Дом народного творчества ;

30 мая 1945 г. в г. Караганде открыта польская школа-интернат на польском языке обучения.

В 1945 г. конструктором С.С. Макаровым сконструирован угольный комбайн ГKM — I.

В 1946 г. — в городе открыт Центральный парк культуры и отдыха.

В 1948 г. в Караганде была открыта областная музыкальная школа, начато строительство фабрики инертной аыли и строительство трамвайной линии .

В июне 1949 г. в г. Караганде была проведена выез-

дная сессия АН Каз. ССР посвященная проблемам изучения и освоения производительных сил Центрального Казахстана.

Постановлением Совета Министров СССР от 2 июля 1949г. образовано Карагандинское геологическое управление.

В декабре 1949 г. в соответствии с распоряжением Совета Министров СССР «О переводе в Караганду Казанского стоматологического института с реорганизацией его в медицинской» был открыт Карагандинский мединститут.

В конце 1949 г. силами военнопленных — японцев Спасского лагеря был построен Летний театр (концертный зал) филармонии.

В сентябре 1950г. решением Карагандинского облисполкома в городе образовано педагогическое училище. В августе 1953г. оно было объединено с Каркаралинским педагогическим техникумом им. Абая и стало называться Карагандинским педагогическим училищем им. Абая.

С 27 января 1951г. приказом Министерства угольной промышленности СССР проектная контора «Карагандашахтопроект» реорганизована в Карагандинский государственный институт по проектированию шахтного строительства «Карагандагипрошахт»

В январе 1951 г. на базе ликвидированной школы мастеров создан Карагандинский индустриально-педагогический техникум ныне финансово экономического институт.

апреля 1951 г. на VI пленуме Карагандинского горкома КП(б) Казахстана было принято постановление «О внедрении новой техники организации работы лав по графику «один цикл в сутки» на шахтах треста «Кировуголь».

В ноябре 1951 г. начал свою работу Дворец культуры горняков.

В начале 40-х годов правительством Советского Союза был принят целый ряд Постановлений о депортации народов, согласно которых в Казахстан, в том числе и в Карагандинскую область, были переселены немцы, карачаевцы, калмыки, чеченцы, ингуши, балкарцы, крымские татары, греки, турки-месхетинцы и представители др. народов.

По данным Карагандинского обкома КП Казахстана по состоянию на 1 августа 1949 г. в г.Караганде проживало 22059 семей — 56713 человек — спецпереселенцев.

С победой народа страны в Великой Отечественной войне наступил новый этап в развитии экономики и культуры г. Караганды. В борьбе за досрочное выполнение планов восстановления народного хозяйства рождались новые формы патриотического движения. В первых рядах соревнующихся шли горняки бассейна. Карагандинские шахтеры вступили в трудовые соревнования с шахтерами Донбасса, Кузбасса и Подмосквовного бассейна. В городе широко развернулось жилищное строительство, если в 1947 году в эксплуатацию сдано 83100 кв.м жилой площади, то в 60-х годах объем ежегодного ввода жилья достиг 200 тыс.кв.м.

За годы войны в бассейне добыто 45 млн. 809 тыс. т. угля, что в 1,5 раза больше добытого за 1856-1940 г.г. На шахтах работало около 49 тыс. рабочих.

27 августа 1948 года город впервые отметил День шахтера. Примечательно, что в этот день 10 шахтерам-карагандинцам за выдающиеся успехи в до-

быче угля, строительстве шахты, за внедрение передовых методов труда присвоено звание Героя Социалистического труда, среди них знатные горняки бассейна Ж.Абдрахманов, М.Айткулов, П.Ф.Акулов, Т.Кузембаев, Б.Нурмагамбетов, Д.И.Обухов, Г.Хайруллин, В.Т.Шибаетов, С.Шоманов.

Из летописи города

В 1951 г. в городе было открыто трамвайное движение.

29 декабря 1952г. организован городской Дом пионеров (ныне Дворец детей и юношества).

В 1952г. открыто Карагандинское музыкальное училище, создан Карагандинский научно-исследовательский угольный институт (КНИУИ); Карагандинский учительский институт реорганизован в педагогический институт.

В 1952г. вышел в свет роман Г.Мустафина «Караганда».

19 июня 1953г. постановлением Совета Министров СССР в Караганде был открыт горный институт, приказом Министерства высшего и среднего образования от 4 марта 1958г. реорганизованный в политехнический институт (ныне государственный технический университет).

В ноябре 1953г. образована областная детская библиотека, которой в апреле 1955г. было присвоено имя А. Кунанбаева.

В конце 1955г. построен железнодорожный вокзал строительство которого велось строительно-монтажным управлением спецработ комбината "Карагандахтострой".

В 1957г. образовано Карагандинское межобластное

отделение Союза писателей Казахстана, объединившее литераторов пяти областей Казахстана: Карагандинской, Акмолинской, Кокчетавской, Павлодарской и Северо-Казахстанской (В 1966г. реорганизовано в Карагандинское областное отделение Союза писателей Казахстана).

16 января 1958г. Постановлением Совета Министров КазССР создан научно-исследовательский институт гигиены труда и профзаболеваний (ныне институт физиологии и гигиены труда).

17 февраля 1958г. на базе Карагандинских филиалов научно-исследовательского и проектно-конструкторского института «Гипрошахтостроймаш» и проектно-конструкторского и экспериментального института угольного машиностроения «Гипроуглемаш» был открыт научно-исследовательский проектно-конструкторский и экспериментальный институт по созданию горных машин и механизмов «Карагандагипроуглегормаш».

27 апреля 1958 г. открыт Дворец спорта, которому впоследствии было присвоено имя Н. Абдирова.

В 1958 г. была образована Карагандинская студия телевидения, первая телепередача которой вышла в эфир в канун Дня шахтера.

27 сентября 1958 г. образован Химико-металлургический институт АН Каз. ССР.

3 октября 1958 г. открыт памятник Герою Советского Союза Н. Абдирову.

16 октября 1958 г. Карагандинская область награждена орденом Ленина.

В ноябре 1958 г. состоялась объединенная научная сессия АН Каз. ССР, созванная совместно с Карагандинским СНХ и научно-техническим комитетом Совета Министров Каз. ССР. В работе сессии приня-

ли участие ученые Москвы, Ленинграда, Сведловска, Алма-Аты и др. городов. На сессии были обсуждены вопросы развития угольной промышленности, цветной и черной металлургии, химической промышленности, водообеспечения региона.

1 декабря 1958 г. введен в эксплуатацию пивоваренный завод.

В 1958 г. открыт центральный стадион «Шахтер».

16 января 1959 г. введен в строй действующих Карагандинский завод железобетонных конструкций.

29 июня 1959 г. принят в эксплуатацию Карагандинский гормолзавод.

3 июля 1960 г. пущена в строй действующих первая домна Карагандинского металлургического завода. Выдан первый Казахстанский чугун.

1 декабря 1960 г. пущена в строй действующих первая коксовая батарея и был получен первый казахстанский кокс. Тем самым создавался мощный угольно — металлургический комплекс Республики.

Указом Президиума Верховного Совета Каз.ССР от 14 ноября 1961 г. Сталинский район г. Караганды переименован в Октябрьский.

В 1961 г. в Караганде создано областное отделение Казахского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами; был открыт Дом политического просвещения.

7 января 1962 г. открыт выставочный зал.

26 июля 1962 г. приказом Министерства энергетики и электрификации СССР, в целях обеспечения подготовки квалифицированных специалистов со средним техническим образованием для строительства КарГРЭС-2, был образован Карагандинский вечерний энергостроительный техникум.

15 августа 1962 г. в Карагандинской области (вблизи г. Каркаралинска). произведена посадка космического корабля «Восток-3», пилотируемого космонавтом А.Г.Николаевым

15 ноября 1962 г. постановлением ЦК КП Казахстана и Совета Министров Каз.ССР образовано Главное территориальное управление по строительству в Центральных районах Казахстана «Главцентрострой».

В 1962 г. было начато строительство канала Иртыш-Караганда, пущена в строй действующих Кар-ГРЭС-2.

Указом Президиума Верховного Совета Каз.ССР от 7 января 1963г. Кировский и Шахтинский районы г.Караганды объединены в один Кировский район.

19 июня 1963г. была произведена посадка космического корабля «Восток-6», пилотируемого первой из женщин летчиком -космонавтом В.В. Терешковой в 620 км. от г.Караганды.

В 1963г. был сдан в эксплуатацию Карагандинский завод отопительного оборудования.

В 1964г. образовано Карагандинское отделение Союза художников Казахстана.

В апреле 1965г., образованный в 1962г. Совет по туризму при Карагандинском облсовпрофе, преобразован в Карагандинский областной Совет по туризму и экскурсиям.

В сентябре 1965г. в ведении Управления легкой и пищевой промышленности Карагандинского Совнархоза образована дирекция строящейся чулочно-носочной фабрики. 13 января 1967г. Карагандинская чулочно-носочная фабрика была введена в эксплуатацию.

В феврале 1966г. открыт новый автовокзал..

Постановлениями Совета Министров СССР от 22

марта 1966г. и Центрсоюза от 9 июня 1966г. был образован Карагандинский кооперативный институт Центрального Союза потребительских обществ (ныне Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза).

31 августа 1966г. постановлением Совета Министров Каз.ССР образован Карагандинский торгово-кулинарный техникум (ныне коммерческий колледж).

В 1966г. был установлен Мировой рекорд проходческой бригадой Л Данзберга — за месяц пройдено 2523 м горной выработки.

1 мая 1967г. был открыт первый в Карагандинском угольном бассейне музей трудовой славы на шахте им. К.О.Горбачева.

В 1967 году группа карагандинских ученых и конструкторов за создание и внедрение проходческого комбайна ((Караганда)) удостоена звания лауреатов Государственной премии СССР.

В 1967г. первые троллейбусы вышли на улицы Караганды.

1 января 1968г. постановлением Совета Министров Каз.ССР образовано Карагандинское культурно-просветительное училище.

30 октября 1968г. была произведена посадка космического корабля «Союз-3», пилотируемого космонавтом Г.Т.Береговым в 70 км. севернее г.Караганды.

В 1968г. был пущен в строй действующих листо-прокатный цех горячей прокатки 1700.

Указом Президиума Верховного Совета Каз.ССР от 14 мая 1969г. в составе г. Караганды, за счет разукрупнения. Ленинского и Кировского районов, был образован Советский район.

27 августа 1970г. совместным постановлением ЦК КП Казахстана и Совета Министров Каз.ССР на базе

факультета физвоспитания пединститута образован Карагандинский государственный педагогический институт физического воспитания (упразднен в 1997г.)

В 1972г. открыта Высшая школа МВД СССР; образован комбинат стройпластмасс.

25 февраля 1972г. приказом Министерства высшего и среднего специального образования Каз. ССР на базе пединститута образован Карагандинский государственный университет.

В 1972г. в открыт Дворец спорта «Октябрьский».

В 1972г. за разработку высокоэффективной технологии добычи угля в Карагандинском бассейне 12 работникам бассейна была присуждена Государственная премия СССР.

В октябре 1973г. был открыт Карагандинский театр музыкальной комедии.

В 1973г. на шахте им.Т.Кузембаева был установлен всесоюзный рекорд (за 31 рабочий день из лавы добыто 177023 т. угля).

В июне 1974г. в г.Караганде прошли Дни советской литературы

В 1974г. установлен монумент «Шахтерская слива».

В мае 1975г. открыт мемориал воинам-карагандинцам, павшим в Великой Отечественной войне.

18 января 1978г. карагандинскими шахтерами была добыта миллиардная тонна угля.

В сентябре 1978г. в Караганде под руководством академика АН Каз.ССР Е.А.Букетова проведено 1-е Всесоюзное совещание «Химия и технология халькогенов и халькогенидов», в котором приняли участие 196 специалистов из 37 городов СССР.

В 1979 г. принят в эксплуатацию Дом печати.

В ноябре 1980 г. первые самолеты принял новый аэропорт «Сарыарка».

В 1981 г. комбинат «Карагандашахтострой», областные газеты «Орталык Казахстан» и «Индустриальная Караганда» награждены орденом Трудового Красного Знамени, русский драмтеатр им. К.С.Станиславского — орденом Дружбы народов.

В 1982 г. казахский драмтеатр им. С.Сейфуллина награжден орденом Дружбы народов.

1983 г. в Караганде родился 600-тысячный житель.

В том же году организован Институт оргсинтеза и углехимии.

22 мая 1984 г. Д.А.Кунаев в торжественной обстановке вручил городу орден Трудового Красного Знамени.

В этом же году основан симфонический оркестр областной филармонии.

В 1985 г. шахта «Кировская» удостоена ордена Отечественной войны I степени.

1986 г. шахта им. Кузембаева награждена орденом Трудового Красного Знамени.

Вышла в свет энциклопедия «Караганда. Карагандинская область».

1988 г. открыт музей изобразительного искусства, проведен III областной айтыс акынов.

9 декабря с первым концертом выступил оркестр народных инструментов им. Таттимбета, созданный при областной филармонии.

1989 г. в городе и области впервые после долгого перерыва возобновилось празднование «Наурыз мейрамы».

20-22 июля состоялась забастовка карагандинских шахтеров.

В 1989 г. вышла в свет энциклопедия «Караганда.

Карагандинская область» на казахском языке с изменениями и дополнениями.

20 августа 1991 г. главный редактор карагандинской областной газеты «Орталык Казахстан» Н.Оразбеков одним из первых в бывшем Союзе опубликовал обвинительную статью против ГКЧП «Это — переворот!».

9 октября впервые в истории Казахстана наш земляк Тохтар Аубакиров совершил полет в космос.

В середине 70-х годов застройка Нового года в основном завершилась. В 70-80 гг. в Караганде были построены здания Дома союзов и Центрально-Казахстанского геологуправления, гостиница «Казахстан», ресторан «Орбита», ЦУМ, Дом быта, Дворец спорта, здание цирка на 2000 мест. За планировку из застройку этой центральной части города Караганды группа архитекторов и строителей удостоена Государственной премии Казахской ССР им Ч.Валиханова. И на самом деле созданные по проспекту Бухар-жырау другие архитектурно-композиционные узлы: железнодорожного вокзала, летнего театра, Дворца горняков, здания городского акимата, драматические театры им. К.С.Станиславского и им. С.Сейфуллина на бульваре Мира придают замечательный вид архитектурному облику Нового города.

В 1968 году утвержден Советом Министров республики новый генеральный план застройки г. Караганды. Он определил основные направления социального и культурного развития города.

В 70-80 гг. в городе было построено 2 млн.кв.м благоустроенного жилья, общеобразовательных школ на 19760 ученических мест, детских и дошкольных учреждений на 9,8 тыс. мест, кинотеатров и клубов на 3400 мест, больниц на 1095 коек, значительное количество объектов торговли, бытового обслуживания и коммунального хозяйства. Если в 1957 году жилой фонд города Караганды составлял 1400 тыс.кв.м, то в 1985 году он достиг 6,7 млн.кв.м.

В городе Караганде новым крупным жилым районом считается Юго-Восток. Здесь построены многоэтажные дома, 5 школ, 9 детских садов, 14 магазинов, банковский колледж, кинотеатр «Аврора», Государственный университет им. Е.Букетова с многочисленными учебными корпусами и студенческими общежитиями и др.

Площадь зеленых насаждений общественного пользования в городе составляет около 450 га. В городе 7 парков, 20 скверов и бульваров. В центре города 8 площадей и 14 основных улиц, застроенных многоэтажными зданиями, они и определяют внешний облик города.

В этот период в городе действовало 10 производственных объединений угольной, деревообрабатывающей, машиностроительной, легкой и пищевой отраслей и предприятий строительных материалов. Они производили 60% всей продукции, выпускаемой промышленностью города. Жилой фонд увеличился на 822 тыс.кв.м.

Ордена Трудового Красного Знамени кондитерская фабрика — одно из ведущих предприятий пищевой промышленности Караганды — вступила в строй в 1956 году с проектной мощностью 7,5 тыс. тонн продукции в год. После реконструкции с 1966 года стала выпускать 23,5 тыс.тонн продукции.

В 80-х гг. в городе создано 80 крупных пред-

приятый, проводилось большое жилищное строительство и введены многочисленные культурно-бытовые объекты.

Работая по-ударному, 80-тысячная армия угольщиков постоянно выполняла и перевыполняла планы добычи угля. За достигнутые успехи в феврале 1976 года производственное объединение «Карагандауголь» было награждено орденом Октябрьской революции. 18 января 1978 года шахтеры бассейна выдали на-гора миллиардную тонну угля со времен создания третьей угольной базы страны.

В 1984 году город отметил свой 50-летний юбилей. Правительство высоко оценило героический труд карагандинцев. Указом Президиума Верховного Совета СССР от 6 апреля 1984 года за заслуги трудящихся города в индустриальном строительстве и значительный вклад в обеспечение разгрома немецко-фашистских захватчиков в Великой Отечественной войне город Караганда был награжден орденом Трудового Красного Знамени.

В 80-е годы значительно вырос экономический потенциал Караганды. Сверх плана на-гора было выдано 2,7 млн. тонн угля. В бассейне успешно работали три участка миллионера.

К 1986 году в Карагандинском угольном бассейне свыше 12 тыс. человек награждены орденами и медалями, в том числе удостоены звания Героя Социалистического Труда — 24 человек, ордена Ленина — 75, Октябрьской революции — 72, Трудового Красного Знамени — 151. В объединении 15 лауреатов Государственной премии Казахской ССР, Почетных шахтеров — 4441, полных кавалеров знака «Шахтерская слава» — 295 человек. На шахтах бассейна неоднократно устанавливались миро-

вые, всесоюзные, республиканские, бассейновые рекорды добычи угля,

Широкое развитие получило в Караганде народное образование. Если в 1960 году в городе было всего 24 общеобразовательные школы, то в 1980 году их число выросло до 114, в них обучалось около 80 тысяч учащихся. В 28 средних школах рабочей молодежи обучались 13365 учащихся. За 1975-1980гг. среднее образование через вечернюю школу получили около 15 тысяч человек.

Если в 1940 году в системе здравоохранения города работало 73 врача, 55 фельдшеров, 64 акушерки, 250 медсестер, то к 1990 году в городе охраной здоровья занимались 38 больничных, амбулаторно-поликлинических учреждений, в которых работало 11 тыс. медицинских работников, из них более 2 тысяч врачей.

В подготовке медицинских кадров для города большую роль сыграли Медицинская академия и медицинское училище — старейшее в городе. Они ежегодно выпускают сотни высококвалифицированных специалистов. В Караганде нет ни одного медицинского учреждения, где бы не трудились питомцы этих учебных заведений.

К 1990 году в г.Караганде функционировали 23 профтехучилища, в которых обучались 12 тысяч учащихся по 118 специальностям, около 900 преподавателей, мастеров производственного обучения, которые воспитывали молодых людей на лучших традициях профессиональных мастеров.

В подготовке инженерно-технических кадров для угольной и других отраслей промышленности особые заслуги имеет Карагандинский государственный технический университет. В 1976 году

он был награжден Орденом Трудового Красного Знамени, Карагандинский горный техник в 1967 году награжден Орденом Трудового Красного Знамени.

В Караганде в 1990 году функционировали 6 высших учебных заведений, 10 техникумов.

С целью освоения природных богатств и развития экономики и науки центрального региона республики в Караганде в 1983 году создано Центрально-Казахстанское отделение Академии наук Казахстана.

В высших учебных заведениях и научно-исследовательских институтах в 1990 году трудились более 7 тысяч высококвалифицированных научных работников, в т.ч. 5 академиков и членов-корреспондентов АН, 65 докторов и 1300 кандидатов наук.

Город стал крупным индустриальным, научным, культурным центром республики. Караганда занимает почетное место среди многих городов Катана.

Работа по превращению Караганды в современный крупный город высокой культуры и образцового порядка потребовала напряженных сил местных исполнительных органов, трудовых коллективов и всех карагандинцев.

Из летописи города

В декабре 1992 года и честь первой годовщины получения Казахстаном независимости и в целях укрепления духовной, культурной и экономической связи в Караганде побывала делегация Семипалатинской области во главе с 1-заместителем акима области М. Ж. Чайжунусовым.

28-29 мая 1993 г. в гостинице «Чайка» состоялось

совещание руководителей министерств промышленности стран СНГ и республик Закавказья. В нем приняли участие Президент Н.Назарбаев и такие видные общественные деятели того времени как О.Н. Сосковец, А.Г.Саламатин, С.А.Терещенко и др.

21 августа 1993 г. в рамках празднования 325-летия великого казахского акына и мыслителя Бухар жырау Калкаманулы в Караганде состоялись торжественное собрание и открытие памятника на при вокзальной площади.

В 1994 г. проведен областной конкурс исполнителей народных песен им. Ж.Елебекова (с 1988 г.— республиканский конкурс).

В 1995 г. вышел в свет 1 том Книги памяти о воинах — карагандинцах, погибших в Великой Отечественной войне.

В апреле создан Институт фитохимии, ученые которого в целях борьбы с болезнью века — раком — из местных растений создали высокоэффективный препарат «Арглабин».

В 1996 г. ряд шахт и заводов Карагандинского бассейна перешел в управление крупного инвестора — АО «Испат-Кармет».

Состоялось чествование Героя Социалистического Труда Сакена Шоманова в связи с 100-летием со дня его рождения.

3 мая 1997 г. Указом Президента Республики Казахстан территория Жезказгаской области вновь вошла в Карагандинскую область.

В мае 1998 г. проведен I республиканский конкурс исполнителей народных песен им. Ж.Елебекова.

25-26 апреля проведены дни Карагандинской области в новой столице Казахстана — г. Акмоле.

26 июня в гостинице «Чайка» состоялась презен-

тация области в новых границах.

В ноябре-декабре с участием сельских районов области в областном центре проведены культурно-массовые мероприятия «Караганды дастарханы — 98».

9-15 мая 1999 г. аким области М. Есенбаев принял участие в 19 международной конференции мэров и губернаторов в Иерусалиме (Израиль), где представил участникам конференции промышленный потенциал области.

В мае того года аким города Н. В. Филатов по приглашению мэра Москвы Ю. Лужкова и Генерального директора ЮНЕСКО Ф. Майора принял участие в международном форуме мэров городов и деятелей науки и культуры на тему «За культуру мира и диалог между цивилизациями в третьем тысячелетии».

25-29 августа празднование 65 летия города Караганды отмечалось совместно с празднованием Дня шахтера и Дня Конституции РК. На торжествах выступали наряду с коллективами художественной самодеятельности и профессиональных артистов города и представители Каркаралинского, Бухар жырауского, Актогайского, Осакаровского районов и городов — спутников. Состоялся прием первостроителей Карагандинского бассейна, почетных граждан города, в здании городского акимата открылась портретная галерея первых руководителей исполнительных органов города.

Знаете ли вы мэров города?

Кто был первым руководителем или по современному мэром города за 65-летнюю историю Караганды? На этот вопрос отвечаем, используя архивные материалы. С 1932 по 1939 годы исполнительным органом городского Совета был президиум городского Совета рабочих, крестьянских и солдатских депутатов. Его главу — председателя президиума горсовета можно считать мэром города. В связи с принятием в 1938 году новой Конституции с 1939 года образован исполком горсовета и должность его руководителя стала называться председатель исполкома горсовета. В последние годы в связи с получением независимости республики, изменениями, происшедшими в обществе, город возглавляет глава администрации, ныне аким города.

Шектибаев Карбоз — до апреля 1932 г.

Тажибаев Дюйсен — 1932-1934 г.г.

Нугманов Гирей Жайтелейович — 1935 г.

Курпебаев Жунус — 1936 г.

Кучин М.К. — с 1937 г. до ноября 1938 г.

Жаныбеков Абдрахман — с ноября 1938 г. до августа 1939 г.

Кисленко Василий Яковлевич — с августа 1939 г. до июля 1942 г.

Костенко Петр Иванович — с июля 1942 г. до марта 1953 г.

Сунозов Григорий Яковлевич — с марта 1953 г. до марта 1957 г.

Конакбаев Каскатай Досович — с марта 1957 г. до марта 1969 г.

Тулепов Нарманбет Оспанович - с марта 1969 г. до июня 1975 г.

Байдильдин Болат Абдрахманович — с июня 1975 г. до марта 1980 г.

Абдрахманов Байболат Абдрахманович — с марта 1980 г. до сентября 1984 г.

Мусалимов Идеал Галиевич — с сентября 1984 г. до июня 1985 г.

Ильясов Ремкул Кошкомбаевич — с июня 1985 г. до июля 1987 г.

Уразалинов Шаймерден Абильмажинович — с июля 1987 г. до мая 1997 г.

Филатов Николай Васильевич — с мая 1997 г.

Почетные граждане города Караганды

Решением городского Совета депутатов трудящихся от 12 октября 1967 года утверждено положение о присвоении звания «Почетный гражданин города Караганды». Это звание присваивается рабочим, инженерно-техническим работникам, пенсионерам, передовикам производства за заслуги в развитии науки, культуры, городского хозяйства, народного образования, здравоохранения, за активное участие в общественной жизни города, а также космонавтам, приземлившимся на территории области. До 90-х годов в Книгу почета занесены имена около 40 человек. Среди них один из первых врачей города Я.Ф.Алалыкина (1967 г.), почетный шахтер СССР М. Ракишев (1967 г.), космонавты Г. С. Шонин, В. Н. Кубасов, А. В. Филиппченко, В. И. Волков, В. В. Горбатко, В. А. Шаталов, А. С. Елисеев (все 1969 г.), Герой Советского Союза М. Мамраев (1971 г.) и др. Лицам, занесенным в Книгу почета, вручаются диплом и лента Почетного гражданина города.

В Книгу почета занесены также имена следующих граждан города:

Аубакиров Жумаш Аубакирович

Даненова Фатима Кусаиновна

Золотарев Александр Сергеевич

Катаржнов Андрей Васильевич

Карабанов Иван Андреевич

Карсыбекова Гулимжан Рахимжановна

Рудометкин Сергей Петрович

Урстенов Жакен

Язев Василий Иванович

Шашкина Жамила Нурмаганбетовна

Аманбаев Кали Алибекович
Бектуров Жаик Кагенович
Чапурина Надежда Александровна
Аубакиров Тохтар Онгарбаевич
Конакбаев Каскатай Досович
Рахимбеков Матен Рахимбекович
Сагинов Абылкас Сагинович
Покатилов Николай Изотович
Сулейменов Муташ
Букенов Мухамедия Букенович
Косенко Степан Григорьевич
Каирбаев Нурахмет Каирбаевич
Абдразаков Талгатбек Абдрахманович
Саламатов Владимир Григорьевич
Шакиров Оразалы Шакирович
Кочкаров Махти Шамараевич
Гольцев Михаил Венедиктович
Досмагамбетов Султан Капарович
Уразалинов Шаймерден Абилямжинович
Акылбаев Жамбыл Саулебекович
Шаймуханов Дюйсетай Аймагамбетович
Аханов Тишбек Аханович
Альменов Сейтбай
Бейсатов Сапар Шакенович
Бильк Анатолий Петрович
Мамежанова Хабиба Акатаевна
Матонин Петр Кузьмич
Муканов Димкеш Муканович
Романюта Александр Кузьмич.

Жасампаз жылдар жылнамасы

"Орталық Қазақстан" газетінің
компьютерлік орталығында теріліп,
қатталды

Редакторы ДМ
Техникалық редакторы К. Мұстафа
Корректоры З. Ыдырысов

Теруге 25.06.99 ж. жіберілді
Басуға 10.09.99 ж. қол қойылды

Летопись трудовых свершений

Набрано и сверстано в компьютерном
центре газеты "Орталык Казахстан"

Редактор М. Сембай
Технический редактор К. Мустафа
Корректор З. Ыдырысов

Сдано в набор 25.06.99 г.
Подписан к печати 10.09.99 г.

Маңызды білім беретін "Болашақ" институты

"Болашақ-Баспа" редакциялық-баспа
бөлімінде басылып шығарылды

Бас редакторы Г.Ж. Бабылова.
Редакторы Ж. Қ. Оспан.
Техникалық редакторлары
Б.Х. Қауашева, Н.С. Тоғызбаев.

Пішімі А5, Көлемі 6 б.т.
Қағаз түрі офсеттік №1, басылым түрі RISO.
Таралымы 300 дана.

Отпечатано в редакционное
издательском отделе "Болашақ-Баспа"

Главный редактор Бабулова Г.Ж.
Редактор Оспан Ж.К.
Технические редакторы
Кауашева Б.Х., Тоғызбаев Н.С.

Формат А5, Объем 6 п.л.
Бумага офсетная №1, печать П150.
Тираж 300 экз.

1999 жылғы шілдеде беймемлекеттік, коммерциялық емес оқу орны ретінде құрылған еді. Алғашқылардың бірі болып Мемлекеттік стандартқа сәйкес аттестациядан ойдағыдай өтті. Білім беру қызметін жүргізуге және баспа өнімдерін шығаруға кепілдік беретін арнаулы лицензиясы бар.

Институт күндізгі оқу бөліміне мына мамандықтар бойынша қабылдау жүргізеді:

- Құқықтану,
- Қаржы және несие,
- Халықаралық экономикалық қатынастар,
- Шетел тілі/ағылшын тілі/,
- Саясатнама.

Сырттай оқу бөліміне мына мамандықтар бойынша:

- Қаржы және несие,
- Құқықтану.

Қыскартылған оқу бөліміне мына мамандықтар бойынша:

- Қаржы және несие,
- Құқықтану.

Оқу орны тамаша материалдық-техникалық базасымен, компьютерлік жабдықтауымен, профессор-оқытушылар құрамының жоғары біліктілік дәрежесімен, оқу процесінің оқу-әдістемелік әдебиетгермен толық қамтамасыз етілуімен ерекшеленеді.

Сеніңіздер! Келіңіздер! Көріңіздер!

Мекен-жайымыз: Қарағанды қаласы,
С, Ерубаев көшесі, 16 үй.
Телефондар: 42-04-25, 42-04-23, 42-04-28.

Институт актуального образования "Болашак"

был образован в июне 1996 года в форме негосударственной, некоммерческой организации. Один из первых успешно прошел аттестацию на соответствие Государственному стандарту. Имеет лицензию на ведение образовательной деятельности и издание полиграфической продукции.

Институт осуществляет прием на дневную форму обучения по следующим специальностям:

- *Правоведение,*
- *Финансы и кредит,*
- *Международные экономические отношения,*
- *Иностранный язык /английский язык/,*
- *Политология.*

На заочную форму обучения по следующим специальностям:

- *Финансы и кредит,*
- *Правоведение.*

На сокращенную форму обучения по специальностям:

- *Финансы и кредит,*
- *Правоведение.*

Институт "Болашак" отличается прекрасной материально-технической базой, компьютерной оснащенностью, высоким уровнем профессорско-преподавательского состава, полной обеспеченностью учебного процесса учебно-методической литературой.

**Наш адрес: г.Караганда,
ул. С.Ерубаева, 16/пл. Гагарина/.
Тел.: 42-04-25. 42-04-23, 42-04-28.**